Sociologiska institutionen
Umeå Universitet

Handlingsutrymmets betydelse för arbetslösas upplevelser, handlingsstrategier och jobbchanser

Margareta Bolinder

Akademiska avhandlingar vid Sociologiska institutionen
Umeå Universitet
No 42 2006

Sociologiska institutionen
Umeå universitet
Avhandling 2006

Omslagsbild: Anders Söderlund

Tryckt av Print & Media, Umeå universitet
November 2005
©Margareta Bolinder

ISSN 1104-2508
ISBN 91-7305-966-8

Bolinder, Margareta. *Handlingsutrymmets betydelse för arbetslösas upplevelser, handlingsstrategier och jobbchanser. [The importance of space for negotiating for unemployed persons' experiences, strategies for action and chances for obtaining a job]*. Swedish text with a summary in English. Doctoral Dissertation in Sociology at the Faculty of Social Sciences, Umeå University, 2006.

ISBN 91-7305-966-8 ISSN 1104-2508

ABSTRACT

The main research problem in this thesis is how unemployed individuals experience and handle the situation of unemployment and how their actions are related to their action possibilities. These are determined by factors like level of education, vocational training, age, citizenship, handicap and level of unemployment on the local labour market. A common assumption is that search behaviour of unemployed individuals strongly affects their possibility to find a job. A central question in this thesis is if individuals' behaviour has been overemphasised at the expense of real employment opportunities. The empirical part of this thesis is based on longitudinal data collected during a period of high unemployment. The sample is a national random sample existing of 3 500 Swedes interviewed by telephone in the beginning of 1996 and in the end of 1997.

The results show that the expectations of the unemployed to find a job as well as their actual search behaviour are shaped by the situation they are in. The unemployed have job expectations that co-vary with their action possibilities, but as many as 31.3 per cent overestimate their chances and 10.5 per cent underestimate them. This result is based on questions about expectations to obtain a job related to the actual employment situation nearly two years later. Unemployed individuals' job expectations co-vary with their experiences of the unemployment situation. Those who believe that their job chances are bad have a low mental sense of well-being, while the opposite is found among those who believe that their job chances are good. The sense of having control over the situation is important for an individual's mental sense of well-being.

Both strategies of activity and adaptation occur among the unemployed. Strategies that are meant to change the situation in an objective are most common, only a minority of the unemployed seem to have adapted to the situation of unemployment.

Keywords: Unemployment, Long-term unemployment, Job search behaviour, Search activity, Job chance, Job demand, Job expectations, Sense of control, Reactions patterns on unemployment, Mental well-being.

Förord

Att detta avhandlingsarbete blev av har med en rad tillfälligheter att göra. Jag sökte mig till högre studier med målsättningen att arbeta med arbetslösa på lokal nivå. Jag valde programmet för personal- och arbetslivsfrågor trots att det var en forskningsförberedande utbildning. Som uppsatsarbete åtog jag mig ett utvärderingsuppdrag åt en kommunal verksamhet trots att det ansågs vara ett för omfattande arbete för en CD-uppsats och att kvantitativ metod skulle användas. Ett målmedvetet uppsatsarbete påbörjades, genomfördes och avslutades. Tack Göran Cigehn för ditt handledarstöd och för att du rekommenderade mig att söka till forskarutbildningen. Detta tillsammans med Thomas Boijes utlåtande när jag förde uppsatsarbetet i hamn bidrog till att jag sökte mig till forskarutbildningen. Tack Rune Åberg och Thomas Boije för att ni gav mig möjligheten att börja på forskarutbildningen. Att jag dessutom erbjöds arbete i ett projekt med arbetslöshetsforskning är en bonus i sammanhanget. Åren gick och avhandlingsarbetet avlöpte enligt plan tills dess att ett ledigt arbete fångade mitt intresse. Jag sökte jobbet, blev kallad till jobbintervju, erbjöds jobbet, accepterade jobberbjudandet och sa upp min doktorandtjänst. Tre veckor efter avslutat arbete på universitetet hölls mitt avhandlingsseminarium. Sedan dess har avhandlingsarbetet legat i träda under långa perioder tills jag bestämde mig för att slutföra arbetet.

Min förhoppning är att forskningsresultaten i denna avhandling ökar förståelsen för de arbetslösas situation på den svenska arbetsmarknaden. Avhandlingen tillägnas alla som är ofrivilligt arbetslösa. Jag har själv tillhört denna skara. Som nyutexaminerad personalvetare med magisterexamen sökte jag många jobb och sökfrekvensen varierade med antalet lediga jobb. Vid ett tillfälle förordades jag som tvåa av 95 sökande för ett jobb i linje med min universitetsexamen, men jobberbjudandet gick till en annan person. Trots att jag höll på att bli, vad många arbetslöshetsforskare kallar, långtidsarbetslös, och många arbetsgivare betraktar som ej anställningsbar, erbjöds jag i hård konkurrens en plats på forskarutbildningen, skrev en avhandling, har en mycket stimulerande sysselsättning samt lider ingen brist på kreativa framtidsplaner. Efter att ha studerat arbetslöshetssidan av arbetsmarknaden är mitt sikte inställt på att förbättra villkoren inom arbetslivet.

Jag har många personer att tacka för att de har underlättat avhandlingsarbetet. Förutom att tacka min handledare Rune Åberg för hans ovärderliga stöd vill jag tacka mina projektkollegor Mikael Nordenmark och Mattias Strandh för deras stöd. Dessutom ett varmt tack till alla trevliga lunchkompisar som satte guldkant på tillvaron på sociologen och utgjorde den sociala oasen mellan arbetspassen av målmedvetet och enträget arbete. Ett hjärtligt tack

vill jag också rikta till entusiastiska medarbetare, inspirerande ledare och goda förebilder som jag har förmånen att få arbeta tillsammans med inom Örnsköldsviks kommun. Ni har verkligen bidragit till insikten att jag har för många kreativa projekt som väntar på sjösättning för att jag ska kunna ha ett avhandlingsmanus liggande i skrivbordslådan.

Jag vill också tacka Gunnar, Mikael och Monika för att ni bidrar med en härlig kombination av sötningsmedel och kryddor i mitt liv. Jag älskar er. Ett tack till mina föräldrar Karin och Ingemar som på olika sätt har underlättat tillvaron för mig under årens lopp. Sänder också en tanke till Jean och Prayag, mina fadderbarn på Haiti respektive i Nepal, och passar härmed på att rekommendera alla, som ännu inte har ett fadderbarn, att skaffa sig det. Det förgyller tillvaron både för den som ger och för den som får samtidigt som det utgör ett värdefullt bidrag till en bättre värld.

Domsjö, oktober 2005
Margareta Bolinder

Ambassadör för Örnsköldsvik

Innehåll

Inledning **1**

Handlingsutrymmet på arbetsmarknaden **1**

Individuella upplevelser av arbetslöshet **6**

Individuella strategier att hantera arbetslöshet **8**

Avhandlingens syften **10**

Handlingsstrategier bland arbetslösa **12**

Upplevelser av arbetslöshet och handlingsmöjligheter 12

Upplevelser av arbetslöshet och handlingsstrategier 14

Upplevelser av arbetslöshet, handlingsstrategier och utflödet till jobb 16

Arbetslöshet – ett marknadsanknutet problem **20**

Referenser **27**

Appendix: Datamaterialet **35**

Urvalet 35

Bortfallsanalys 35

Frågeformuläret 37

Summary **39**

Bifogade artiklar

Artikel I: Bolinder, M (1999) Sökbeteendets betydelse för chansen att hitta ett jobb. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, årg 5, nr 1, s 45-62.

Artikel II: Bolinder, M (2000) Arbetslösas anspråk och anspråkens betydelse för chansen att få ett bra jobb. *Sociologisk forskning*, nr 2, s 5-34.

Artikel III: Bolinder, M (2004) Förväntningar på att hitta ett jobb bland arbetslösa.

Artikel IV: Bolinder, M (2004) Jobbförväntningar, jobbchanser och psykiskt välbefinnande bland arbetslösa på den svenska arbetsmarknaden.

Inledning

Denna avhandling handlar om hur arbetslösa individers förväntningar och beteenden formas av situationen de befinner sig i, och bidrar till deras chanser att hitta arbete. Ett vanligt antagande är att arbetslösa individers beteenden starkt påverkar deras möjligheter att hitta arbete. Deras anspråk och betydelsen av deras sökbeteende för möjligheten att hitta arbete har haft en central roll i arbetslöshetsdebatten under krisåren på 1990-talet (se t ex Radetzki 1996, DN 1995)[1]. Samtidigt har efterfrågan på arbete haft en mer undanskymd roll i debatten. Målet för den ekonomiska politiken skiftade i början av 1990-talet från full sysselsättning till låg inflation. En central fråga i denna avhandling är om individers agerande har överbetonats på bekostnad av en för låg efterfrågan på arbetskraft, när det gäller möjligheten att hitta arbete. *Avhandlingens huvudsakliga syfte är att bidra till forskningen om detta genom att studera hur individer upplever och hanterar arbetslöshetssituationen och hur det hänger samman med de handlingsmöjligheter individer faktiskt har.*

Avhandlingens sammanläggningsdel är upplagd enligt följande: Först förs en diskussion kring handlingsutrymmet på arbetsmarknaden, individuella upplevelser av arbetslöshet och individuella strategier att hantera arbetslöshet. Efter en precisering av avhandlingens syften redogörs för avhandlingens empiriska bidrag kopplade till forskning och teorier på området. Texten avslutas med ett avsnitt där avhandlingens empiriska bidrag relateras till samhälleliga och individuella åtgärder mot arbetslöshet på dagens och morgondagens arbetsmarknad.

Handlingsutrymmet på arbetsmarknaden

Arbetslösa individers möjligheter att hitta arbete betraktas i denna avhandling utifrån förhållanden på tre nivåer; samhällsnivå, lokal nivå och individnivå. På *samhällsnivån* varierar arbetslösa individers handlingsmöjligheter med *det konjunkturella läget på marknaden* som bestämmer den samlade efterfrågan på arbetskraft. Den svenska ekonomin gick under början av 1990-talet in i en lågkonjunktur vilket innebar att arbetslöshetsnivån då steg (se tabell 1). Under 1990-talets första hälft ökade den svenska arbetslösheten drastiskt

[1] Sökbeteendets och anspråkens roll för jobbchansen har främst betonats inom den nationalekonomiska sökteorin (se t ex Devine & Kiefer 1991). Enligt denna teori *'bestäms chansen att finna arbete – och därmed den förväntade arbetslöshetstidens längd – av såväl individens eget sökbeteende som av det allmänna arbetsmarknadsläget. Den arbetslöse kan påverka sina chanser att få jobb dels genom den intensitet med vilken han söker efter arbete, dels genom de krav han ställer för att acceptera arbetserbjudanden*' (Björklund m fl 2000: 289). Krav som den arbetslöse kan ställa rör t ex lönens storlek, typ av arbete, arbetstider och om hon/han kan tänka sig att pendla eller flytta.

Tabell 1 Relativa arbetslöshetstal 1990-2004 (procent).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Arbetslösa															
Öppet arbetslösa % av arbetskraften	1.6	3.0	5.2	8.2	8.0	7.7	8.1	8.0	6.5	5.6	4.7	4.0	4.0	4.9	5.5
Dolt arbetslösa % av arbetskraften*	1.3	2.2	3.8	4.4	5.5	4.6	4.7	4.5	4.1	3.3	2.6	2.5	2.6	2.1	2.4
Långtidsarbetslösa % av arbetslösa (> 26 veckor)	15.8	17.8	25.9	34.6	43.2	41.9	45.0	46.7	44.6	28.7	29.8	25.5	25.3	28.3	32.8
Öppet arbetslösa % av arbetskraften fördelat på kön, ålder & medborgarskap															
Män	1.7	3.3	6.3	9.7	9.1	8.5	8.5	8.5	6.9	5.9	5.0	4.3	4.4	5.3	5.9
Kvinnor	1.6	2.6	4.2	6.6	6.7	6.9	7.5	7.5	6.0	5.2	4.3	3.6	3.6	4.4	5.1
< 25 år	3.7	6.6	11.4	18.4	16.7	15.4	15.6	15.4	11.8	9.9	8.0	8.0	8.7	10.2	12.3
25-34 år	1.8	3.7	6.9	10.5	9.9	9.2	9.5	9.4	7.2	5.9	4.8	3.9	4.3	5.6	6.4
35-44 år	1.0	2.0	3.9	6.3	6.3	6.3	6.8	6.9	5.8	5.0	3.9	3.4	3.3	4.1	4.6
45-54 år	0.01	0.01	2.6	4.5	4.5	4.4	5.0	5.2	4.6	3.9	3.4	2.6	2.5	3.2	3.5
>54 år	1.5	2.1	3.2	5.5	6.5	7.4	7.6	7.4	5.9	5.9	5.4	3.8	3.8	4.1	4.4
Svenska medborgare	1.4	2.4	4.3	7.6	7.3	6.9	7.3	7.1	5.7	5.1	4.1	3.4	3.4	4.5	5.1
Nordiska medborgare	2.9	4.4	6.9	12.0	12.2	13.0	10.8	12.4	9.0	6.5	6.7	4.3	4.5	6.2	8.0
Ej nordiska medborgare	4.9	8.5	17.6	27.6	27.5	29.8	30.6	33.1	27.2	20.5	16.9	11.4	11.3	15.9	18.0

Källa: SCB Arbetskraftundersökningen, Grundtabeller, Årsmedeltal 1990-2004[1], * AMS 2005.

[1] 1993 skedde förändringar i Arbetskraftundersökningen (AKU) avseende uppräkningssystem, mätveckssystem och definition av arbetslöshet.

från en mycket låg nivå till samma nivå som i många andra europeiska länder. Den öppna arbetslösheten ökade mellan 1990 och 1993, från 1.6 till 8.2 procent. Under perioden 1993 till 1997 uppgick den öppna arbetslösheten som andel av arbetskraften till omkring 8 procent. Tillsammans med den dolda arbetslösheten, d v s andelen arbetslösa placerade i arbetsmarknadspolitiska åtgärder[2], nådde den totala arbetslösheten sina högsta nivåer under åren 1994 till 1997. Även andelen långtidsarbetslösa ökade markant under 1990-talet[3]. Av tabell 1 framgår hur olika arbetslöshetsgruppers arbetslöshetsrisker varierade under perioden. Ungdomar och utomnordiska medborgare tillhör relativt sett de grupper som drabbades värst av arbetslösheten[4]. Den höjda arbetslöshetsnivån bidrog även till att arbetslöshetsgruppens sammansättning förändrades.

Åberg m fl (1997) beskriver denna förändring som att gruppen arbetslösa blir mer heterogen då arbetslösheten stiger och att olikheterna mellan de arbetslösa ökar när arbetslösheten i större utsträckning omfattar individer från alla samhällslager. Det innebär att gruppen arbetslösa blir mer lika de som har arbete. Arbetsmarknadsläget under 1990-talets krisår, med lågkonjunktur och hög arbetslöshet, innebar för många arbetslösa att konkurrensen om lediga jobb var hård.

På den *lokala nivån* varierar arbetslösa individers handlingsmöjligheter med *tillgången på lediga jobb* på den lokala arbetsmarknaden. Regionala variationer i arbetslöshet och jobbchanser är ofta rätt betydande, även om skillnaderna därvidlag minskade något under krisåren på 1990-talet.

På *individnivån* varierar arbetslösa individers handlingsmöjligheter med individuella erfarenheter och egenskaper som t ex formell utbildning, erfarenhet i sökt yrke, kön, ålder, tid i arbetslöshet och invandrarskap när de söker jobb (se t ex Sjöstrand 1998). Vissa arbetslöshetsgruppers handlingsutrymme är särskilt begränsat och deras möjligheter att hitta jobb styrs till stor del av processer som de inte kan påverka[5]. Att individer sorteras utifrån *formell*

---

[2] Dessa åtgärder är en av statens arbetsmarknadspolitiska insatser för att underlätta arbetslösa individers situation och bekämpa arbetslöshet. Konjunkturberoende åtgärder omfattar enligt SOU (1993: 52: 144) arbetsmarknadsutbildning (AMU), utbildningsvikariat, beredskapsarbete, ungdomspraktik, avtalade inskolningsplatser, rekryteringsstöd och arbetslivsutveckling (ALU).

[3] I Sverige räknas i allmänhet minst sex månaders arbetslöshet som långtidsarbetslöshet.

[4] Att män har drabbats i större utsträckning av arbetslöshet än kvinnor kan bero på att det har genomförts neddragningar inom industrin och byggsektorn (SOU 1993: 52: 139). Att skillnaden mellan män och kvinnor minskar under senare delen av 1990-talet kan förklaras av att omfattande nedskärningar även genomfördes inom den offentliga sektorn under mitten av detta decennium (Johansson 2000: 127).

[5] Exempel på sådana processer är *statistisk diskriminering* som syftar på att arbetsgivare har felaktig eller bristande information om de arbetssökande (se Björklund m fl 2000: 143-145,

utbildning när de söker jobb är ett faktum (se t ex Behrenz & Delander 1996: 18-19, Ekström 2001: 14-15). Detta är ett viktigt rekryteringskriterium eftersom det säkerställer att arbetssökande har den kompetens som efterfrågas av arbetsgivare (se t ex Ds 2000: 49: 7). *Erfarenhet i sökt yrke* ökar också arbetslösa individers handlingsmöjligheter[6]. Detta kriterium tar hänsyn till individers kompetensutveckling i arbetslivet efter avslutad utbildning och är ett av de viktigaste sorteringskriterierna vid rekryteringar (Behrenz & Delander 1996: 18-19). Även *tid i arbetslöshet* påverkar arbetslösa individers handlingsmöjligheter. Lång erfarenhet av arbetslöshet innebär ett minus i deras personliga meriter och de löper en risk att stämplas negativt[7]. Anledningar till att långtidsarbetslösa riskerar att särbehandlas negativt vid rekryteringar är att arbetsgivare ofta anser att långtidsarbetslösa är mindre produktiva än andra därför att arbetslöshet bidrar till att individer förlorar sina yrkeskunskaper och sin yrkesskicklighet och/eller att individers arbetsmotivation minskar med tid i arbetslöshet (jfr med Colbjörnsen m fl 1992).

Arbetslösa löper också en risk att sorteras efter *kön* när de söker arbete. Det hänger samman med att den svenska arbetsmarknaden är könssegregerad både horisontellt och vertikalt (se t ex Jonung 1993, Jonung 1997, Nermo 1997, Persson & Wadensjö 1997: 2). Den horisontella könssegregeringen innebär att fördelningen av män och kvinnor mellan sektorer och yrken på arbetsmarknaden inte är densamma. Sektorer och yrken är således mans- eller kvinnodominerade. Det innebär att män och kvinnor tenderar att söka arbete på olika delarbetsmarknader där villkoren skiljer sig åt. Kvinnor får lättare arbete inom kvinnodominerade arbetsmarknader som ofta återfinns inom offentliga verksamheter där t ex deltidsarbeten och tillfälliga anställningar är vanligt förekommande. Den vertikala könssegregeringen innebär att fördelningen mellan män och kvinnor på olika positioner inom sektorer och yrken inte är densamma. Kvinnor återfinns oftare på lägre befattningsnivåer och med lägre lön än män. Att kvinnor löper en risk att diskrimineras vid rekryteringar och sorteras till arbete med sämre villkor och lägre arbetspositioner kan ibland också bero på att de förväntas ha en högre frånvarofrekvens p g a barnafödande och småbarnsvård än män (se Jonung 1993, Persson 1997).

Broome & Bäcklund 1996, Ds 2000: 49: 118, Jonung 1997: 56, Phelps 1972: 659) och preferens diskriminering som syftar på att de arbetssökande har egenskaper som inte påverkar arbetsförmågan men som ogillas av arbetsgivare (Ds 2000: 49: 118).

[6] För arbetsgivare är såväl individers formella som informella kompetens viktig eftersom ’*rekrytering är ett sätt att höja kompetensen i företaget antingen när man ersätter någon eller vid nyrekryteringar*’ (Nutek 2000: 16).

[7] En norsk studie visar att 65 procent av arbetsgivarna anser att långtidsarbetslöshet kan vara en signal på dåliga personliga egenskaper, t ex låg arbetsmotivation, bland de arbetslösa (Larsen 1995: 5).

Ålderns betydelse för arbetslösa individers jobbchanser är betydande för båda könen. Arbetslöshetsrisken är störst för ungdomar och minst för de äldre. Däremot är chansen att hitta arbete om man är arbetslös högst för ungdomar och lägst för äldre eftersom de senare har betydligt sämre möjligheter att få arbete när de väl har blivit arbetslösa (Wennemo 1997: 236)[8].

Utöver nämnda kriterier riskerar individer även att sorteras utifrån *invandrarskap* när de söker arbete. En orsak till att det är svårare för invandrare än andra arbetslösa att hitta arbete är '*arbetsgivares oförmåga att bedöma kvalifikationer hos invandrad arbetskraft*' vilket innebär att individer med invandrarbakgrund särbehandlas negativt vid rekryteringar (Arai m fl 2000: 7: 52). En annan faktor som försvårar invandrares möjligheter att hitta arbete är stereotypier om invandrarnas sociala kompetens. I synnerhet antas svensk social kompetens spela en avgörande roll för individers möjligheter att få fäste på den svenska arbetsmarknaden (Helgesson 2000: 2, Schierup & Paulson 1994: 148-150). Andra faktorer som försvårar invandrares jobbchanser är arbetsgivarnas förutfattade uppfattningar vilket gör att de bedöms utifrån sitt utseende, namn, hud-, ögon-, och hårfärg, uttal och språkbehandling när de söker arbete (jfr med Höglund 1999)[9] [10].

Arbetslösa individers handlingsutrymme på arbetsmarknaden har i detta avsnitt betraktats utifrån att deras handlingsmöjligheter varierar med egenskaper hos dem själva och förhållanden på arbetsmarknaden som de har liten möjlighet att påverka. Att det konjunkturella läget på marknaden bestämmer efterfrågan på arbetskraft, att tillgången på lediga arbeten skiljer sig åt mellan lokala arbetsmarknader och inom olika delarbetsmarknader samt att individer sorteras utifrån sina erfarenheter och egenskaper när de söker arbete utgör exempel på strukturella förhållanden som begränsar deras handlingsmöjligheter. Men givetvis torde deras eget beteende också vara betydelsefullt. Dock är det ett utgångsantagande i denna avhandling att det finns ett samband mellan handlingsutrymmet och beteendet. Handlingsutrymmet påverkar arbetslösa individers upplevelser av arbetslöshetssituationen såväl som valet av strategier för att hantera situationen.

---

[8] Wadensjö & Sjögren (2001: 216-218) visar att de äldsta är minst lika arbetsvilliga som andra åldersgrupper.

[9] Arbetslösa individer som är utrikes födda anser i störst utsträckning att det är viktigt att ha ett arbete (Regener & Wadensjö 1999: 42, Alm 2001: 158).

[10] Att invandrare har kunskaper i det svenska språket är viktigt både för deras möjlighet att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden och för deras arbetsinkomst (Roselius & Häll 2000).

Individuella upplevelser av arbetslöshet

Att vara arbetslös innebär för de allra flesta att befinna sig i en icke önskvärd situation eftersom *lönearbete* har en så central roll i det moderna samhället[11] och *värderas högt*, inte minst av dem som är arbetslösa (Harrison 1976: 348, Hayes & Nutman 1981: 3-5, Johansson 1999: 168, Johansson m fl 1996: 22). Ett sätt att betrakta arbete är att göra det i skenet av de funktioner det fyller för individen. En teori som fått stor genomslagskraft inom arbetslöshetsforskningen är Jahodas (1982) teori om *arbetets funktioner*. Enligt denna teori betraktas arbetet utifrån dess betydelse för individen och en åtskillnad görs mellan dess manifesta funktion och dess latenta funktioner. Arbetets *manifesta funktion* är att det genererar ekonomiska resurser som ger individen materiell trygghet. Arbetets *latenta funktioner* är att det ger dagen en tidsstruktur, tillgång till kollektiva mål, regelbundna aktiviteter, kontakter utanför hemmet och social status samt identitet. Arbetets funktioner tillfredställer en rad mänskliga grundläggande behov. Att bli arbetslös innebär att möjligheten att organisera sitt liv med hjälp av dessa funktioner försvinner (se även Iversen 1990: 15). Att arbete tillfredställer olika individuella behov innebär att dessa behov förblir otillfredsställda när individer drabbas av arbetslöshet.

Det är också ett faktum att arbetsmotivationen varierar bland arbetslösa individer (se t ex Nordenmark 1999) och det torde medföra att även deras upplevelse av arbetslöshet skiljer sig åt. Hur individer upplever arbetslöshetssituationen betraktas i denna avhandling utifrån deras välbefinnande vilket antas spegla hur påfrestande de upplever situationen. Forskningen om arbetslöshetens psykologiska konsekvenser är mycket omfattande (se t ex Strandh 2000: 3-25 för en översikt). I Warrs (1987) vitaminteori framhålls att nio skäl till psykiska påfrestningar i samband med arbetslöshet är: lägre inkomst, enformigare liv, minskad målinriktning, minskat utrymme för beslutsfattande, minskade möjligheter att tillämpa och utveckla färdigheter, ökning av psykiskt farliga aktiviteter, osäkerhet om framtiden, begränsning av personliga kontakter samt en förändrad social ställning.

Att vara arbetslös innebär således att befinna sig på en arbetsmarknadsposition med begränsad tillgång till såväl ekonomiska som sociala resurser. Nordenmark & Strandh (1999) visar att individers ekonomiska och sociala behov av arbete skiljer sig åt och att det strukturerar hur deras välbefinnande påverkas av arbetslöshet. Desto högre de arbetslösa värderar arbete, desto sämre mår de av att vara arbetslösa (se även Feather & Davenport 1981: 430, Grossi & Unge 1999, Jackson, Stafford, Bank & Warr 1983: 534).

[11] '*Arbetet utgör en länk mellan individ och samhälle*' (Hagström 1990: 151).

Att välbefinnandet försämras vid arbetslöshet hänger samman med att arbetslöshet är en påfrestande livshändelse (Holmes & Rahe 1967) som minskar stabiliteten i individens tillvaro[12]. Hur långvarig arbetslöshetsperioden förväntas bli inverkar sannolikt på hur betungande individen upplever situationen. De som endast förväntar sig att vara utan arbete under en relativt kort period, t ex de som räknar med att återgå till ett arbete hos en tidigare arbetsgivare[13] och de som har löfte om att tillträda en ny anställning[14], torde uppleva arbetslösheten mindre påfrestande än dem som förväntar sig att arbetslöshetsperioden blir långvarig[15]. Individers förväntningar på att kunna förändra situationen genom att hitta arbete antas således i hög grad spegla hur de upplever situationen.

För att förstå hur individer upplever arbetslöshetssituationen räcker det inte med att studera deras faktiska möjligheter att hitta arbete genom variationen i *objektivt handlingsutrymme*. Här är också deras tolkning av sina egna handlingsmöjligheter – deras *subjektiva handlingsutrymme* – centralt eftersom deras egen bedömning av situationen styr deras upplevelse av den (se Aronsson 1990, Frese 1983: 209, Hagström 1990)[16]. Enligt Hagström (1999: 111) kan '*det uppfattade utrymmet att handla……förenklat betraktas som ett slags individens filter eller perspektiv genom vilket den yttre situationen uppfattas med olika grad av överblick, precision och förvrängning*' (se även Aronsson & Berglind 1990: 73). Utifrån detta perspektiv torde arbetslöshet upplevas mer påfrestande av dem som upplever att de har begränsade möjligheter att förändra sin situation än de som upplever att de har goda möjligheter att göra det[17]. Eftersom indivi-

---

[12] Se t ex Darity & Goldsmith (1993) för en litteraturgenomgång av forskning om individuella effekter av arbetslöshet. De betonar att det är de sociala och psykologiska effekterna av långvarig arbetslöshet och dess betydelse för välbefinnandet som gör att långtidsarbetslösa inte förmår att hävda sig i den hårda konkurrensen om lediga jobb.

[13] Empirisk forskning visar att nästan hälften av de arbetslösa som får jobb återanställs hos tidigare arbetsgivare (se t ex Svensson 1996, Harkman & Jansson 1995). Ur arbetsgivares synvinkel utgör tidigare anställda en naturlig rekryteringskälla eftersom de redan är kända av företaget. Återanställningar reducerar också företagens rekryteringskostnader eftersom de slipper annonsera efter, introducera och lära upp ny arbetskraft. De arbetslösa som återanställs kan betraktas som en buffertarbetskraft på arbetsmarknaden. Återanställningar rör sig ofta om vikariat, säsongsjobb samt tillfälliga anställningar och är vanligast inom kommuner (vård och omsorg) och landsting (se även Omarsson 2000: 2) samt byggbranschen.

[14] Denna typ av arbetslöshet brukar kallas friktionsarbetslöshet. Andra typer av arbetslöshet är säsongsarbetslöshet samt konjunkturell eller cyklisk arbetslöshet (AMS 1995: 89).

[15] Individer som övergår till långtidsarbetslöshet har ofta karriärer av minskad stabilitet och osäkerhet på arbetsmarknaden bakom sig (White 1983: 88). Tre mönster som föregår långtidsarbetslöshet är; återkommande arbetslöshet, att gå från kvalificerade till okvalificerade arbeten samt att vara tillfälligt anställd (White 1983: 96).

[16] Hagström (1988: 155-157) har studerat aktiva och passiva förhållningssätt till arbetslöshet och menar att arbetslösas sätt att hantera situationen kan förstås genom samspelet mellan inre processer och yttre förhållanden (se även Hagström 1999: 111).

[17] Här torde upplevelsen av att ha situationen under kontroll spela en roll eller som Lazarus & Folkman (1984: 76-77) uttryckt det: '*It is clear that beliefs about control, whether shaped more by*

ders förmåga att bedöma sina faktiska möjligheter är begränsade stämmer deras objektiva och subjektiva handlingsutrymmen inte alltid överens. Att arbetslösa individers subjektiva och objektiva handlingsutrymmen stämmer överens förutsätter att de är informerade och medvetna om vilka möjligheter och begränsningar som påverkar deras möjlighet att få arbete.

Att individer *överskattar sitt handlingsutrymme* innebär att deras subjektiva handlingsutrymme är större än deras objektiva handlingsutrymme, vilket torde bidra till att situationen upplevs mindre påfrestande än den annars skulle ha varit. Ett exempel på detta är när en individ uppehåller en illusion av att ha kontroll över sin tillvaro (se Langer 1975: 325, Rothbaum, Weisz & Snyder 1982: 11). Att däremot *underskatta sitt handlingsutrymme* torde bidra till att situationen upplevs mer påfrestande än om individen hade haft större tilltro till sina handlingsmöjligheter. En orsak till att en individ underskattar sina möjligheter att förbättra en situation är att hon/han bedömer den utifrån negativa erfarenheter från liknande situationer (se t ex Carver & Scheier 1990: 24).

Individuella strategier att hantera arbetslöshet

Arbetslösa individers bedömning av handlingsutrymmet på arbetsmarknaden torde, förutom att det påverkar deras upplevelser av situationen, även påverka hur de hanterar situationen. Individuella strategier att hantera arbetslöshet har ofta betraktats i termer av *coping*[18]. Det innebär att individen utför psykiska, fysiska och sociala aktiviteter för att klara belastningar i olika situationer (Iversen 1990: 17). Empirisk forskning visar att coping bör betraktas som en process som varierar över tid (se t ex Kinicki & Latack 1990: 358, Folkman & Lazarus 1985: 151, Lazarus & Folkman 1984: 142). En uppdelning av olika handlingsstrategier vid arbetslöshet är att skilja mellan individuella och kollektiva copingstrategier respektive förebyggande och emotionella copingstrategier (se Folkman 1982: 103-105). Individuella copingstrategier är av särskilt intresse i denna avhandling eftersom arbetslösa individers beteenden studeras i avhandlingens empiriska del. *Individuella förebyggande copingstrategier* syftar till att individer försöker förändra arbetslöshetssituationen. Ett exempel på en sådan handlingsstrategi är jobbsökning som syftar till att individer försöker undkomma arbetslösheten genom att få ett arbete. Att gå kurser, att pensionera sig eller att söka sig till alternativa aktiviteter är andra exempel på förebyggande copingstrategier på individnivå.

---

person factors or situational contingencies, play a major role in determining the degree to which a person feels threatened or challenged in a stressfull encounter'. Kontrollperspektivet tillämpas ofta inom arbetslivsforskningen, men dess giltighets- och tillämpningsområde spänner över ett vidare område (Aronsson 1990 behandlar olika aspekter av kontrollbegreppet).

[18] Se även Artikel III fotnot 5.

Individuella emotionella copingstrategier innebär att individer försöker anpassa sig känslomässigt för att kunna hantera arbetslöshetssituationen[19], de accepterar och anpassar sig till arbetslöshetssituationen (se Iversen 1990). Arbetslösa individer kan använda sig av flera copingstrategier samtidigt, antingen ur samma grupp - förebyggande eller emotionella strategier - eller ur båda grupperna, för att hantera en situation.

Eftersom arbete antas vara ett eftersträvansvärt mål för de allra flesta som är arbetslösa kan vi även anta att deras strategier att hantera situationen varierar med handlingsutrymmet som de upplever att de har. Ifråga om jobbsökning kan vi anta att de som upplever att de har goda handlingsmöjligheter har fler lediga arbeten att söka och är mest aktiva i sitt arbetssökande, med undantag för de som förväntar sig att återanställas hos en tidigare arbetsgivare eftersom sådana förväntningar reducerar sökaktiviteten (Harkman & Jansson 1995). De som däremot upplever att de har begränsade handlingsmöjligheter har sannolikt färre lediga arbeten att söka och är mindre aktiva i sitt sökande efter arbete än andra arbetslösa. Utifrån perspektivet att arbetslöshet är en livshändelse som reducerar stabiliteten i individers tillvaro antas strategier att hantera arbetslöshet spegla individers försök att återfå stabiliteten i tillvaron. I en påfrestande situation kan individer återfå balansen i tillvaron på två olika sätt, nämligen genom att uppnå primär eller sekundär kontroll[20]. Att försöka uppnå *primär kontroll* innebär att individer försöker återfå balansen i tillvaron genom att förändra omgivningen i linje med deras önskningar. Att försöka uppnå *sekundär kontroll* innebär att individer försöker anpassa sig själva till omgivningen de befinner sig i (se Rothbaum, Weisz & Snyder 1982: 8)[21]. Med utgångspunkt i detta lyfts två handlingsstrategier vid arbetslöshet fram i denna avhandling. Det ena strategin utgår från att individen försöker förändra situationen genom att hitta ett arbete och uppnå primär kontroll vilket kallas för aktiveringsstrategin. Det andra strategin utgår från att individen försöker acceptera situationen genom att anpassa sig till den och uppnå sekundär kontroll vilket kallas för anpassningsstrategin.

---

[19] Festingers (1959) teori om kognitiv dissonans exemplifierar att attityder kan förändras av förändringar i beteendet. Teorin går ut på att individer strävar efter att tankar, känslor och handlingar ska hänga ihop. I situationer där de inte gör det uppstår olust och psykisk obalans, s k dissonans. För att göra sig kvitt denna olust ändrar individer sina attityder så att de stämmer bättre överens med deras beteende.

[20] Människan har en unik förmåga att förhålla sig till sin omvärld genom att hon/han istället för att fly från eller anpassa sig till en svår situation kan välja att försöka förändra omvärldens egenskaper så att dessa egenskaper passar honom/henne (Aronsson 1987: 84).

[21] Rothbaum, Weisz & Snyder (1982: 5) delar in sekundär kontroll i fyra underkategorier; prediktiv (skyddar mot besvikelser), illusorisk (förlitar sig på chansen), ställföreträdande (identifierar sig med andra) och tolkande (försöker förstå okontrollerbara händelser för att kunna acceptera dem) kontroll.

Aktiveringsstrategin utgår från att den arbetslöse aktivt försöker ta sig ur situationen oavsett tid i arbetslöshet (se t ex Halvorsen 1994: 284). Enligt detta synsätt är det bristen på arbete, inte bristande arbetsmotivation, som lägger hinder i vägen för henne/honom att hitta ett jobb. Detta synsätt ligger i linje med Fryers (Fryer & Payne 1986, Fryer 1986) agentteori som bygger på antaganden om att individer strävar efter att hävda sig genom att initiera och påverka händelser i sin omgivning utifrån sin inre motivation. Teorin går ut på att det är förhållanden som hämmar individen att vara en aktiv agent som försämrar hennes/hans välbefinnande. Utifrån denna teori betraktas individer som aktiva, initiativtagande och framtidsorienterade.

Anpassningsstrategin utgår från att det finns ett positivt samband mellan tid i arbetslöshet och passivitet, d v s att arbetslösa individers sökaktivitet minskar med tid i arbetslöshet. Enligt detta synsätt anpassar sig de arbetslösa till situationen och denna anpassning kan dela in arbetslöshetsperioden i olika *faser* (se Harrison 1976: 339)[22]. Ett underliggande antagande är att individens upplevelse av arbetslöshetssituationen successivt förändras och att hennes/hans arbetsmotivation minskar med tid i arbetslöshet (Hayes & Nutman 1981: 9-19). När individen först drabbas av arbetslöshet hamnar hon/han i ett chocktillstånd. När individen får perspektiv på det inträffade sker en övergång till en mer optimistisk fas. Under denna period har den arbetslöse förväntningar på att hitta ett arbete och söker också aktivt efter arbete. Om arbetssökandet, tvärtemot individens förväntningar, inte resulterar i något jobberbjudande börjar hon/han efterhand att misströsta. Det leder över till en fas som karaktäriseras av pessimism. Ångest och stress blir allt vanligare under denna fas och individen lider av att vara arbetslös. Om inget inträffar som vänder den negativa trenden övergår den arbetslöse till en fas som karaktäriseras av fatalism. Känslor av maktlöshet, hjälplöshet och att inte ha kontroll över situationen är kännetecknande för detta stadium[23]. För att skydda sig mot påfrestningen det innebär att vara arbetslös kan individen i detta skede successivt anpassa sig till situationen.

Avhandlingens syften

Avhandlingens huvudsakliga syfte är, som inledningsvis nämnts, *att studera hur individer upplever och hanterar arbetslöshetssituationen och hur detta hänger samman med de handlingsmöjligheter individer faktiskt har*. Detta syfte studeras genom att *relatera* arbetslösa individers handlingsmöjligheter, deras upplevelser av arbetslöshet, individuella strategier att hantera situationen och utflödet till jobb till

[22] Skeendet mellan dessa faser antas bidra till att individens välbefinnande försämras.

[23] Den som fastnar i långtidsarbetslöshet riskerar att hamna i ett tillstånd som karaktäriseras av inlärd hjälplöshet, d v s att ha förlorat tron på den egna förmåga att kunna göra något åt situationen (Seligman 1976: 106-109, jfr även med Jahoda, Lazarsfeld & Zeisel 1971).

varandra. Avhandlingens empiriska del baseras på resultaten från fyra empiriska studier (se Artikel I-IV). I avhandlingens sammanläggnings del redovisas dock de empiriska bidragen utifrån tre delsyften som återfinns i en eller flera av avhandlingens fyra empiriska studier.

I inledningen betonades att arbetslösa individers handlingsmöjligheter varierar med förhållanden på arbetsmarknaden som de har liten chans att påverka. En förutsättning för att arbetsmarknadsförhållandena ska påverka hur de upplever situationen är att de är medvetna om att deras möjligheter att hitta arbete påverkas av betingelser i deras omgivning. Det första delsyftet är *att studera relationen mellan arbetslösa individers handlingsmöjligheter och deras upplevelser av arbetslöshetssituationen*. Detta undersöks genom att studera arbetslösa individers faktiska handlingsmöjligheter i förhållande till deras förväntningar på att hitta arbete och deras välbefinnande. Följande frågor är intressanta att söka svar på: Upplever arbetslösa individer med objektivt sett goda möjligheter att hitta ett arbete också att deras jobbchans är god? Upplever arbetslösa individer med objektivt sett goda möjligheter att hitta ett arbete att situationen är mindre betungande än vad andra arbetslösa individer gör?

Om individers upplevelser av arbetslöshetssituationen varierar med deras faktiska handlingsmöjligheter kan vi anta att det även styr hur de hanterar situationen. Det andra delsyftet är *att studera relationen mellan arbetslösa individers upplevelser av situationen och hur de hanterar situationen*. Ett underliggande antagande är att arbetslösa individer som upplever att situationen är mindre påfrestande är aktivare i sitt sökande efter arbete eftersom de upplever sig ha relativt goda möjligheter att få arbete. Individuella handlingsstrategier vid arbetslöshet studeras genom att sätta arbetslösa individers sökbeteende, deras krav för att acceptera ett arbete och/eller om de väljer att anpassa sig till situationen i fokus. Frågeställningarna är följande: Söker arbetslösa individer som förväntar sig att hitta ett arbete aktivare efter arbete än vad andra arbetslösa gör? Söker arbetslösa individer som upplever att arbetslöshetssituationen är mindre betungande aktivare efter arbete? Är aktiveringsstrategier eller anpassningsstrategier vanligast bland de arbetslösa på den svenska arbetsmarknaden?

Ett vanligt antagande i arbetslöshetsdebatten är att aktiviteten i arbetslösa individers sökbeteende starkt påverkar deras möjligheter att hitta ett arbete. Det tredje delsyftet är *att studera relationerna mellan hur arbetslösa individer hanterar situationen och utflödet till jobb samt deras upplevelser av arbetslöshet och utflödet till jobb*. Det görs dels genom att studera arbetslösa individers beteende i relation till sannolikheten att få arbete, dels genom att studera om deras förväntningar om att hitta arbete och deras verkliga jobbchans stämmer överens och dels genom att studera om det psykiska välbefinnandet förändras om de arbetslösa får arbete. Följande frågor är intressanta att besvara: Får

arbetslösa individer som söker aktivt efter arbete lättare arbete? Får arbetslösa individer med låga krav för att acceptera ett jobberbjudande oftare arbete än andra? Får de som förväntar sig att hitta arbete oftare jobb än de som inte förväntar sig att få det? Förbättras individers psykiska välbefinnande av att få arbete?

Befintlig forskning om ovannämnda relationer, i den mån de har studerats, består till övervägande del av utländska studier. Eftersom det inte är självklart att forskningsresultat om arbetslöshet kan generaliseras mellan länder, eftersom arbetets roll kan betraktas olika och/eller att arbetsmarknadspolitiken är utformad på olika sätt, kan empiriska studier på svenska data tillföra nya insikter om arbetslösa individers situation på den svenska arbetsmarknaden.

I denna avhandling avgränsas arbetslösa till att gälla individer som är registrerade som arbetslösa hos en statlig arbetsförmedling[24]. Avhandlingens empiriska del baseras på data insamlade inom ramen för ett projekt om långtidsarbetslöshet - Long-term Unemployment Project (LUP-projektet) - vid Sociologiska institutionen vid Umeå universitet[25] (se Appendix: Datamaterialet). Det empiriska materialet består i huvudsak av longitudinella individdata insamlade vid två tidpunkter med nära två års mellanrum (1996 och 1997).

Handlingsstrategier bland arbetslösa

Upplevelser av arbetslöshet och handlingsmöjligheter

Avhandlingens första empiriska del behandlar *relationen mellan arbetslösa individers handlingsmöjligheter och deras upplevelser av arbetslöshetssituationen*. De arbetslösas handlingsmöjligheter har studerats genom den lokala arbetsmarknadssituationen samt olika individegenskaper. De arbetslösas upplevelser av situationen har studerats genom förväntningar på att hitta arbete samt psykiskt välbefinnande.

De empiriska analyserna av hur handlingsutrymmet påverkar de arbetslösas upplevelser av situationen visar att *jobbförväntningar* sammanhänger med indi-

[24] De arbetslösa omfattar öppet arbetslösa och arbetslösa som deltar i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, s k dolt arbetslösa. Däremot är *inte* arbetslösa som omfattas av utbildningsvikariat eller rekryteringsstöd samt handikappade placerade i åtgärder av permanent karaktär inkluderade i urvalet (se Appendix: Datamaterialet).

[25] Två tidigare doktorsavhandlingar är också baserade på dessa data (Nordenmark 1999, Strandh 2000).

viduella faktorer som speglar faktiska jobbchanser (utbildning, erfarenhet i sökt yrke, ålder, medborgarskap, handikapp[26]) (Artikel IV: 10-12)[27]. Att jobbförväntningar varierar med individuella egenskaper såsom ålder[28], medborgarskap och handikapp tyder på att arbetslösa som regel upplever dessa egenskaper som en belastning när de söker arbete (jfr med Björklund m fl 2000: 143-145, Jonung 1997: 56). Även arbetslöshetsnivån på den lokala arbetsmarknaden varierar med jobbförväntningar. Det är vanligare att boende på platser med låg arbetslöshet också har förväntningar om att få ett arbete än vad det är bland arbetslösa på platser med hög arbetslöshet (Artikel IV: 10). När jobbchanserna är små sänker de sina förväntningar och vice versa. De arbetslösas jobbförväntningar varierar också med utbildningsnivå (Artikel IV: 10). Att formell kompetens, som är en viktig konkurrensfaktor vid rekryteringar, styr de arbetslösas jobbförväntningar är ett väntat resultat. Att långtidsarbetslösa, som relativt sett har de lägsta jobbchanserna (Artikel I: tabell 4), förväntar sig att hitta arbete i något högre utsträckning än korttidsarbetslösa är dock ett oväntat resultat (Artikel IV: 10). Detta visar att många långtidsarbetslösa bibehåller hoppet om att finna ett arbete och det tyder även på att de är motiverade att arbeta (jfr med Harrison 1976: 339, Hayes & Nutman 1981). Trots att de arbetslösas jobbförväntningar till viss del styrs av faktorer som påverkar deras jobbchanser har knappt 60 procent av dem realistiska jobbförväntningar (Artikel IV: tabell 2). Det innebär att drygt 40 procent av de arbetslösa missbedömer sin jobbchans, genom att under- eller överskatta den[29], åtminstone på två års sikt. Det visar att deras subjektiva handlingsutrymme inte alltid sammanfaller med deras objektiva handlingsutrymme. Kunskaperna om det faktiska handlingsutrymmet är trots allt begränsat.

De empiriska analyserna visar också att de som hade förväntningar om att hitta arbete vid det första intervjutillfället mådde bäst (se Artikel IV: 12-13). Det visar att jobbförväntningar och *psykiskt välbefinnande* varierar i positiv bemärkelse. De som upplever att de har en god jobbchans upplever inte att situationen är så betungande. De arbetslösas subjektiva bedömning av arbetslöshetssituationen styr således i hög grad hur de upplever den (jfr med Aronsson 1990, Frese 1983, Hagström 1990). En annan faktor som påver-

[26] Att ha höga förväntningar på att hitta jobb är vanligast bland yngre, medelålders, nordiska medborgare, yrkeserfarna och individer utan handikapp.

[27] Nästan 57 procent av de arbetslösa förväntar sig att hitta ett jobb (Artikel III: Appendix) och 43 procent av de arbetslösa har dessutom höga förväntningar på att hitta ett jobb (Artikel IV: 10). Att andelen med jobbförväntningar är relativt hög hänger samman med att många arbetslösa förväntar sig att få anställning hos en tidigare arbetsgivare.

[28] Daniel (1974: 82-87) visar att arbetslösa individers förväntningar på att hitta ett jobb sjunker med stigande ålder.

[29] Drygt var tionde arbetslös som besvarade den andra intervjun underskattade sin jobbchans och nästan var tredje arbetslös överskattade sin jobbchans (se Artikel IV: tabell 2).

kar arbetslösa individers psykiska välbefinnande är känslan av att ha kontroll; de som upplever att de har kontroll mår bättre än de som upplever att de inte har kontroll över arbetslöshetssituationen (Artikel III: tabell 1). Detta tyder på att negativa stressreaktioner av arbetslöshet kan reduceras genom en känsla av att ha sekundär kontroll, d v s av att de arbetslösa försöker anpassa sig till rådande förhållanden (jfr med Carver & Scheier 1998, Festinger 1959).

Slutsatsen är att arbetslösa individers subjektiva handlingsmöjligheter till viss del sammanfaller med deras objektiva handlingsmöjligheter och att deras subjektiva handlingsutrymme styr deras upplevelser av arbetslöshetssituationen.

Upplevelser av arbetslöshet och handlingsstrategier

Nästa område för den empiriska analysen är *relationen mellan arbetslösa individers upplevelser av arbetslöshetssituationen och hur de hanterar den*. Detta undersöks genom att studera hur de arbetslösas upplevelser av situationen varierar med strategier som syftar till att söka sig ur arbetslöshetssituationen eller anpassa sig till den. Även här studeras individers upplevelser av arbetslöshet utifrån deras förväntningar på att hitta arbete och deras välbefinnande. Hur de arbetslösa hanterar situationen har analyserats utifrån hur de söker arbete och/eller om de anpassar sig till situationen.

De empiriska analyserna visar att olika *aktiveringsstrategier* förekommer bland de arbetslösa. Många arbetslösa förväntar sig att hitta arbete[30] och de söker också aktivare efter arbete än dem som inte förväntar sig att hitta arbete (Artikel III: tabell 1, Artikel IV: tabell 2)[31] [32]. Det visar att sambandet mellan förväntningar och aktivitet är positivt[33]. Att en del av dem som förväntar sig att få arbete förväntar sig att få det hos en tidigare arbetsgivare och att sådana återanställningsförväntningar dämpar aktiviteten i arbetssökandet tyder på att jobbförväntningarnas betydelse för arbetslösa individers sökbeteende till och med kan ha underskattats i analysen[34]. En anledning är att individer med återanställningsförväntningar inte söker lika aktivt efter arbete som

[30] Se fotnot 27.

[31] Resultaten är kontrollerade för att ha fått ett jobb vid det andra intervjutillfället (se Artikel IV: tabell 2).

[32] Även registreringstid varierar med de arbetslösa sökaktivitet, men sambandet är tvärtemot förväntat negativt, d v s sökaktiviteten bland dem ökar med tid i arbetslöshet (Artikel I: tabell 3). Det tyder på att övergången till långtidsarbetslöshet inte sker p g a ett passivt sökbeteende bland de arbetslösa (se Artikel I).

[33] Det överensstämmer väl med att; '*one´s belief in one´s ability to control an event influences how that event is appraised and, though appraisal, subsequent coping activity*' (Lazarus & Folkman 1984: 76-77).

[34] Detta sammanhänger med att även återanställningsförväntningar definieras som att ha jobbförväntningar i denna avhandling.

andra arbetslösa (Harkman & Jansson 1995). De empiriska resultaten visar också att de arbetslösa förväntar sig att hitta arbete och att de söker aktivt efter arbete oberoende av arbetslöshetsperiodens längd. Det tyder på att det är deras förväntningar på arbetslöshetssituationen som styr hur de hanterar den.

Att sökaktiviteten också varierar med arbetslösa individers psykiska välbefinnande, de mest aktiva mår sämst (Artikel I: tabell 3), ligger i linje med resultatet att de som värderar arbete högst också lider mest av att vara arbetslösa (jfr med t ex Grossi & Unge 1999, Nordenmark & Strandh 1999). Det tyder, tvärtemot fasteorin (se Hayes & Nutman 1981), på att de arbetslösas försök att hitta arbete intensifieras i takt med att deras välbefinnande försämras (jfr med Warr & Jackson 1987: 1219-1224, White 1991: 48). Resultaten visar att aktiva handlingsstrategier bland de arbetslösa varierar med deras upplevelser av arbetslöshet, mätt som jobbförväntningar respektive välbefinnande, eftersom det påverkar med vilken intensitet de söker efter arbete.

Även *anpassningsstrategier* förekommer bland de arbetslösa. En del av dem söker inte alls arbete[35], det är vanligast bland dem med låg arbetsmotivation och de som mår mycket bra. Ett annat tecken på anpassning är att det psykiska välbefinnandet förbättras bland dem som varken förväntar sig att hitta ett arbete eller får ett arbete (Artikel IV: 13-14)[36]. Det är dock en minoritetsgrupp bland de arbetslösa som tycks ha anpassat sig till situationen. De mår bäst vid det andra intervjutillfället trots att de inte förväntar sig att hitta ett arbete, men ändå upplever att de har situationen under kontroll, vid det första intervjutillfället (Artikel III: tabell 1)[37]. Boende på platser med hög arbetslöshet, personer med en stark lokal förankring och arbetshandikappade återfinns oftare än andra i denna grupp. Att dessa personer mår förhållandevis bra kan ha med social integration att göra. Att ha en partner som är fast förankrad på den lokala arbetsmarknaden som begränsar den geografiska rörligheten är en social betingelse som kan bidra till att arbetslösa anpassar sig till situationen. Det är heller inte givet att arbetslösa får arbete för att

[35] Av de som besvarade den första intervjun var 16 procent *passiva* och det är vanligare bland kvinnor, de äldsta, utomnordiska medborgare, lågutbildade och korttidsarbetslösa (se Artikel I: tabell 3).

[36] Dessa arbetslösa individer, med realistiska jobbförväntningar i negativ bemärkelse, mår trots att deras välbefinnande förbättras sämst. Eftersom deras arbetsmotivation är stark (även om den försvagas något under perioden) och de söker aktivt efter arbete bör deras negativa attityd till den egna jobbchansen hellre tolkas som ett sätt att skydda sig i en påfrestande situation (jfr med Feather & Davenport 1981: 42) än en ovilja att arbeta (jfr med Pearlin & Schooler 1978: 2).

[37] Knappt sju procent av de arbetslösa tillhör denna grupp och de benämns som *de anpassade* (se Artikel III: tabell 1). Dessa individer återfinns på platser med hög arbetslöshet, bland personer med stark lokal förankring och arbetshandikappade (Artikel III: 13).

de byter bostadsort (jfr med Artikel II: tabell 3-4). Att en del arbetslöshetsgrupper tycks anpassa sig till situationen tyder på att de försöker göra det bästa av en situation de inte kan förändra på egen hand (jfr med Fryer 1986: 265). '*In fact, what people actually do is done in relation to their sense of the future: they tend not to begin what they suspect they cannot complete*' (Fryer 1986: 265). Ett tecken på anpassning är att de arbetslösa som mår mycket bra ofta är starkt lokalt förankrade och mindre benägna att flytta för att hitta ett arbete.

De empiriska resultaten visar att både aktiveringsstrategier (jfr med White 1991: 48) och anpassningsstrategier förekommer bland de arbetslösa. Valet av strategi styrs av deras subjektiva handlingsmöjligheter eftersom de som förväntar sig att hitta arbete söker aktivare efter arbete än andra personer i samma situation. Resultatet visar också att individer som upplever arbetslöshetssituationen mest betungande söker aktivast efter arbete. Att arbetslösa förväntar sig att hitta arbete och söker aktivt efter arbete, oberoende av tid i arbetslöshet (jfr med Artikel I: tabell 1), tyder inte på att bristande arbetsmotivation skulle vara orsaken till att de är arbetslösa. Men, att en minoritet bland de arbetslösa mår förhållandevis bra, trots att de inte förväntar sig att få arbete men ändå upplever att de har kontroll (Artikel III: tabell 1), tyder på att också anpassning till arbetslöshet förekommer bland de arbetslösa på den svenska arbetsmarknaden, om än i liten omfattning. Resultaten visar att både förebyggande- och emotionella copingstrategier förekommer bland de arbetslösa (jfr med Iversen 1990). De som upplever att de har en möjlighet att förändra situationen genom att hitta ett arbete söker också aktivt efter arbete, medan de som upplever att de inte kan påverka situationen accepterar och anpassar sig till den.

Slutsatsen är att både aktiverings- och anpassningsstrategier förekommer bland arbetslösa individer på den svenska arbetsmarknaden, men att strategier som syftar till att förändra situationen, s k aktiva strategier, är betydligt vanligare än anpassande strategier.

Upplevelser av arbetslöshet, handlingsstrategier och utflödet till jobb

Det tredje området som har studerats empiriskt i avhandlingen är *relationerna mellan hur arbetslösa individer hanterar situationen och utflödet till arbete samt deras upplevelser av arbetslöshet och utflödet till arbete*. Det har undersökts genom att studera vilken roll de arbetslösas sökbeteenden respektive anspråk har för deras möjligheter att få ett arbete, om deras subjektiva och deras verkliga jobbchans stämmer överens samt om deras psykiska välbefinnande påverkas av att få arbete.

De arbetslösas *sökbeteende* har studerats utifrån två dimensioner (se Artikel I). En *kvalitativ dimension* som har att göra med vilka sökmetoder de arbetslösa

använder för att få arbete där betoningen ligger på *hur* de söker arbete. Detta har studerats genom om de har sökt arbete genom tidningsannonser, vänner och kontakter och/eller att ta eget initiativ till kontakt med arbetsgivare. En *kvantitativ* dimension som har att göra med *hur mycket* de söker arbete. Detta har studerats genom hur många timmar under en tvåveckorsperiod de har sökt arbete. De empiriska analyserna av sökbeteendets betydelse för om man får arbete eller ej, visar att arbetslösa individer som regelbundet söker arbete genom att besvara tidningsannonser oftare än andra arbetslösa har arbete efter ett år (se Artikel I: 58). Resultaten visar att arbetslösa individer får arbete oavsett aktivitet i arbetssökandet, d v s personer som söker aktivt efter arbete får inte arbete i större utsträckning än de som inte gör det. Inte heller får arbetslösa individer med låga krav för att acceptera ett jobberbjudande oftare arbete än andra arbetslösa personer. Separata analyser av kvinnor och män visar att ett regelbundet arbetssökande via tidningsannonser ökar kvinnors chanser att få fast arbete och arbete med en lön som minst motsvarar lön i tidigare arbete (Artikel II: 20). En jämförelse av mäns och kvinnors sannolikhet att få bra arbeten visar att fler kvinnor än män accepterar dåliga jobb (Artikel II: tabell 3 och 4). Dessutom får både aktiva och passiva arbetslösa, med avseende på deras sökbeteende, bra jobb (jfr med Artikel I: 61). Avhandlingens empiriska analyser finner dock inget stöd för att ett regelbundet arbetssökande med informella sökmetoder skulle förbättra de arbetslösas jobbchanser (se Artikel I och II). Inte heller tycks antalet timmar som ägnas åt arbetssökande spela någon roll för deras jobbchanser (se Artikel I: tabell 4, Artikel II: tabell 4-5). Inte heller de korttidsarbetslösas jobbchanser förbättras av ett aktivt arbetssökande eftersom de mest aktiva har sämst chans att ha ett arbete ett år efter det första intervjutillfället (Artikel I: tabell 4). Ett annat resultat är att de som varken förväntade sig att hitta ett arbete eller fick ett arbete, arbetslösa med realistiska jobbförväntningar i negativ bemärkelse, sökte arbete aktivare vid det andra intervjutillfället än de som underskattade sin jobbchans gjorde vid det första intervjutillfället (Artikel IV: tabell 2).

Resultaten tyder på att sökaktivitetsnivån i sig inte förbättrar de arbetslösas jobbchanser. Å ena sidan kan resultatet tolkas som att de arbetslösa söker arbete på ett optimalt sätt utifrån sina faktiska möjligheter. Om det är så skulle en ökad sökintensitet inte förbättra deras jobbchans, men däremot skulle den försämras om sökintensitet minskade. Å andra sidan kan resultatet tolkas som att de arbetslösas sökbeteende (mätt som söktid och använda sökmetoder), i ett konjunkturläge med hög arbetslöshet, har en underordnad betydelse i förhållande till andra mekanismer som påverkar deras möjligheter att få ett arbete. Under perioder av hög arbetslöshet har arbetsgivare som regel många arbetssökande att välja mellan varför deras preferenser och urvalsbeteende fäller avgörandet för vem de väljer att anställa (jfr med t ex Behrenz & Delander 1996). Att arbetsgivare föredrar informella sökvägar

under perioder av hög arbetslöshet, för att begränsa antalet arbetssökande till lediga tjänster, är en sådan mekanism. Befintlig svensk forskning om sambandet mellan sökbeteende och utflödet till jobb pekar i två riktningar; dels att sambandet är positivt (se t ex Albrecht m fl 1989), dels att det inte finns något samband (se t ex Harkman & Jansson 1995). Vidare förekommer det s k passiva rekryteringar på den svenska arbetsmarknaden, d v s att rekryteringar blir av för att individer på eget initiativ har kontaktat arbetsgivare utan att någon vakans har ledigförklarats (se Klingvall 1998). Även om det visar att arbetslösa kan förbättra sina jobbchanser genom att marknadsföra sig själva hos arbetsgivare[38] är det värt att notera att det inte är aktivitetsnivån i sig själv som avgör att dessa personer får arbete, utan det handlar mer om att vara rätt person på rätt plats vid rätt tidpunkt. Att söka mycket kanske ökar den chansen något, men sannolikt betyder ”kvalitén” på sökprocessen mer än kvantiteten.

En brist i många studier är att de endast omfattar enstaka arbetslöshetsgrupper och att sökbeteendet endast studeras utifrån en kvantitativ dimension, d v s antalet timmar som ägnats åt arbetssökande under en avgränsad tidsperiod. I denna avhandling baseras den empiriska analysen, till skillnad från många andra svenska studier, på ett slumpmässigt urval av arbetslösa individer och den omfattar både en kvalitativ och en kvantitativ dimension av de arbetslösas sökbeteende, men det är inte säkert att kvalitetsaspekten fångats på ett optimalt sätt i våra data (jfr med Artikel I).

Inte heller påverkas de arbetslösas jobbchanser av deras *anspråksnivåer* eftersom kraven de ställer för att acceptera ett arbete varken samvarierar med deras chanser att få arbete eller att få bra jobb[39] (se Artikel II: 18-20, 20-23). Kraven de arbetslösa ställer för att acceptera ett arbete har i denna avhandling studerats genom deras kvalifikationskrav, löneanspråk och lokal förankring. De arbetslösas krav för att acceptera jobberbjudanden spelar också en liten roll för chansen att få ett bra arbete (jfr med Åberg 2001: 139). Arbetslösa med låga anspråk får således inte arbete oftare än andra. Det kan bero på att de arbetslösas krav för att acceptera ett arbete är anpassade till arbetena de har möjlighet att konkurrera om[40]. Det kan också bero på att många arbetslösa med höga anspråk accepterar arbete som knappast kan betraktas som bra jobb ur deras synvinkel och att många arbetslösa föredrar ett dåligt

[38] En svensk studie visar att en fjärdedel av rekryteringarna på den svenska arbetsmarknaden är passiva och att fem procent av rekryteringarna tillkommer för att den sökande kontaktade företaget (Klingvall 1998: 31).

[39] Bra jobb definieras i avhandlingen som fasta arbeten, arbete som motsvarar individens kompetens och arbete med en lön som motsvarar lönen i deras senaste arbete.

[40] Det överensstämmer med att: ’*Händelser utanför vår kontroll och utanför våra samhällsledares kontroll påverkar likaså vår anspråksnivå, för när det går bättre för oss går våra aspirationer upp och när det går dåligt så sänker vi våra krav*’ (Zetterberg 1993: 121).

arbete framför inget arbete alls[41]. Detta är naturligtvis bra för dem på kort sikt, men det kan försämra deras framtida jobbchanser eftersom ett beteende som ofta föregår långtidsarbetslöshet är att gå från kvalificerade arbeten till okvalificerade arbeten och att acceptera tillfälliga anställningar (se White 1983: 96).

Som tidigare nämnts gör en majoritet av de arbetslösa en realistisk bedömning av sin egen jobbchans, men många har också orealistiska *förväntningar på att få ett arbete* (se Artikel IV: tabell 2). Det innebär att endast en del arbetslösas jobbförväntningar stämmer överens med deras möjlighet att få arbete och att många arbetslösa under- eller överskattar sin jobbchans. En högre andel av dem med jobbförväntningar (de som i avhandlingens tredje artikel benämns enträgna och självsäkra) har dock erhållit ett arbete vid det andra intervjutillfället (Artikel III: tabell 1).

Resultaten visar också att arbetslösa individers *psykiska välbefinnande* varierar med att få arbete. Även bland arbetslösa som har förväntningar om att hitta ett arbete, d v s de som redan mår bäst av de arbetslösa, förbättras välbefinnandet när deras förväntningar har infriats, d v s när de har fått ett arbete (Artikel IV: tabell 2)[42]. Att få ett arbete är således mycket positivt för arbetslösa individers välbefinnande (Artikel IV: tabell 2). Att det psykiska välbefinnandet förbättras markant bland dem som har underskattat sin jobbchans är ett rimligt resultat (Artikel I: tabell 4). Det faktum att välbefinnandet förbättras mest bland dem som får arbete stöder tesen att arbete är ett eftersträvansvärt mål för de flesta arbetslösa. Resultaten visar också att realistiska jobbförväntningar är bra för de arbetslösas välbefinnande och att även positiva jobbförväntningar reducerar negativ stress även om det senare visar sig att jobbchansen har överskattats (Artikel IV: tabell 2). Att vara positivt inställd till den egna möjligheten att hitta ett arbete är således bra eftersom det skyddar dessa individers psykiska välbefinnande. Resultaten visar också att arbetslösa som mår mycket bra vid det första intervjutillfället oftare får arbete än andra. Det tyder på att de är medvetna om att de har en god jobbchans (Artikel I: tabell 4). Det kan röra sig om s k friktionsarbetslöshet, d v s individer som endast är arbetslösa under en kortare period i väntan på att tillträda en ny tjänst (jfr med fotnot 15).

En slutsats är att skillnader i arbetslösa individers sökbeteende och anspråk inte samvarierar med deras jobbchanser. Det kan tolkas som att de söker optimalt utifrån sina

[41] Detta förstärker befintliga inlåsningstendenser på arbetsmarknaden, d v s att många anställda har ett jobb som inte motsvarar deras kompetens (se Aronsson & Göransson 1997).

[42] Att de arbetslösas välbefinnande förbättras när de har fått ett jobb stöder tesen att arbetslösa värderar arbete högt (Johansson m fl 1996, 1999: 168). Att välbefinnandet förbättras efter övergången till arbete stöder hypotesen att arbetslöshet försämrar individers välbefinnande (Claussen 1999: 98).

förutsättningar eller att sökbeteende och anspråk inte betyder så mycket i en lågkonjunktur situation. Andra slutsatser är att en förändring från arbetslöshet till arbete förbättrar välbefinnandet samt att individers upplevelser av arbetslöshetssituationen varierar med upplevda chanser att få ett arbete. En del är medvetna om att de har en god jobbchans, medan andra är medvetna om att de har en dålig jobbchans, och detta samvarierar också med deras psykiska välbefinnande.

Arbetslöshet – ett marknadsanknutet problem

Utgångspunkten för avhandlingsarbetet har varit att bidra till forskningen kring hur individer upplever och hanterar arbetslöshetssituationen. I avhandlingen har jag visat att arbetslösa individers förväntningar och beteenden formas av situationen de befinner sig i genom att empiriskt studera relationerna mellan deras handlingsmöjligheter, upplevelser av arbetslöshet, sätt att hantera arbetslöshet och utflödet till arbete. *Avhandlingens empiriska resultat kan kort sammanfattas med att den omgivning de arbetslösa befinner sig i påverkar hur de upplever situationen som i sin tur påverkar hur de väljer att hantera den.* Såväl aktiveringsstrategier som passiviseringsstrategier tycks förbättra individers välbefinnande. Aktivitetsstrategier måste dock leda till framgång för att välbefinnandet ska öka, vilket inte alltid är fallet. Chansen att få arbete bland dem som sökt aktivt efter arbete är inte större än bland dem som inte har gjort det.

Avhandlingens empiriska resultat vidgar kunskapsområdet kring hur individer upplever och hanterar arbetslöshet under en period med hög arbetslöshet. Nedan relateras några av avhandlingens empiriska resultat till de arbetslösas situation idag och vilka konsekvenser sättet att hantera detta arbetsmarknadsproblem kan få för morgondagens arbetsmarknad genom att betrakta detta i förhållande till samhälle och individ.

På *samhällsnivån* är det viktigt att sätta avhandlingens empiriska resultat i relation till *vad staten kan bidra med för att underlätta arbetslösa individers situation.* Det är givet att staten kan förbättra de arbetslösas situationen genom att *skapa fler arbetstillfällen* eftersom hög arbetslöshet har sitt ursprung i en för låg efterfrågan på arbetskraft. Det faktum att det finns för få lediga arbeten i förhållande till antalet arbetssökande har fått stå i skymundan för ett starkt fokus på betydelsen av arbetslösa individers anspråk och deras sökbeteende för att de är utan arbete. Avhandlingens empiriska resultat visar att orsaken till arbetslöshet snarare står att finna i en för låg efterfrågan på arbetskraft än bristande motivation att arbeta bland de arbetslösa eftersom de allra flesta är arbetsmotiverade och att såväl deras förväntningar om att hitta arbete som deras sökbeteende påverkas av situationen på den lokala arbetsmarknaden. Det faktum att arbetsmarknaden dessutom är indelad i delarbetsmarknader

och att konkurrensen om lediga arbeten kan antas skilja sig åt mellan olika delarbetsmarknader påverkar också de arbetslösas jobbchanser. De arbetslösas subjektiva handlingsmöjligheter torde också begränsas av att arbetsmarknaden är horisontellt och vertikalt könssegregerad samt indelad i branscher och regioner eftersom det påverkar antalet lediga arbeten de har möjlighet att konkurrera om. Att deras konkurrensförmåga också varierar starkt med formell kompetens och erfarenhet i sökt yrke medför att deras möjligheter att hitta arbete begränsas av strukturella betingelser, oavsett hur stark arbetsvilja de har. De arbetslösas handlingsmöjligheter begränsas ytterligare av att de konkurrerar om lediga jobb med personer som redan är etablerade på arbetsmarknaden, d v s personer som redan har ett arbete. Det ovannämnda tyder på att det borde läggas en större vikt på att betona arbetskraftsefterfrågans betydelse för arbetslösa individers chanser att få arbete i arbetslöshetsdebatten i förhållande till att lägga tonvikten på det individuella beteendets betydelse för deras möjlighet att få ett arbete.

Staten kan också underlätta de arbetslösas situation genom att *förebygga negativa konsekvenser av arbetslöshet*. Det kan göras genom att statliga insatser vid arbetslöshet utformas för att *stödja de arbetslösa*. De arbetslösa får t ex stöd genom arbetslöshetsförsäkringen, d v s den passiva arbetsmarknadspolitiken, som tryggar de arbetslösas försörjning och bidrar till att de kan upprätthålla en skälig levnadsnivå i väntan på att de ska hitta ett nytt arbete. Ett vanligt inlägg i arbetslöshetsdebatten har varit att sänka ersättningsnivån vid arbetslöshet för att öka de arbetslösas sökaktivitet och sänka deras anspråksnivåer för att öka utflödet till arbete. Frågan är dock om försämrade ekonomiska villkor vid arbetslöshet förbättrar möjligheten att få arbete eller om det enbart försämrar arbetslösa individers psykiska välbefinnande. Som avhandlingens empiriska resultat visat tycks varken arbetslösa individers förväntningar om att hitta arbete (Artikel III: tabell 2, Artikel IV: tabell 1), sökbeteende[43], anspråksnivåer (Artikel II: tabell 2) eller jobbchanser (Artikel I: tabell 4, Artikel II: tabell 3 och 4) variera med ekonomisk ersättning vid arbetslöshet[44]. Därför är det svårt att se vad en sänkning av ersättningsnivån vid arbetslöshet bidrar med för arbetslösa individer som inte kan flytta till ett arbete av sociala och/eller konkurrensmässiga skäl. Man kan möjligen påverka sökbeteendet genom att försämra ekonomiskt för de arbetslösa, men eftersom det inte har gått att påvisa något samband mellan sökbeteende och jobbchans torde detta ha en begränsad effekt när det gäller att lösa arbetslöshetsproblematiken. Statliga insatser som ökar arbetslösa individers

[43] Med undantag för att det är vanligare att personer utan a-kassa söker arbete genom att ta egna initiativ till kontakt med arbetsgivare (Artikel I: tabell 2). Däremot finns det inga skillnader när sökbeteendet mätts som sökaktivitet (Artikel I: tabell 3).

[44] Mätt som att ha ersättning från a-kassa eller att inte ha någon ersättning, d v s att inte erhålla någon ersättning eller att erhålla kontant arbetsmarknadsstöd.

attraktionskraft på arbetsmarknaden, t ex praktik- och utbildningsrelaterade arbetsmarknadspolitiska åtgärder, torde däremot både förbättra deras framtida jobbchanser och förebygga negativa konsekvenser av arbetslöshet.

Ett annat sätt att förebygga negativa konsekvenser av arbetslöshet är att *främja arbetslösa individers känsla av kontroll*. Ett sätt att främja arbetslösa individers känsla av kontroll är t ex att underlätta för dem att vidareutbilda eller omskola sig för att förbättra deras framtida jobbchanser. Ett empiriskt resultat i avhandlingen är att känslan av att ha kontroll förbättrar arbetslösa individers psykiska välbefinnande. Inom arbetslivsforskningen är det väl känt att kontroll fungerar som en buffert mot negativ stress. Statliga insatser som bidrar till att arbetslösa bibehåller eller återfår kontrollen över sin tillvaro torde därför mildra negativa konsekvenser av arbetslöshet. Det är också viktigt att stödet till de arbetslösa individanpassas så att de mest utsatta grupperna på arbetsmarknaden får mest stöd. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder och andra stödinsatser som förbättrar särskilt svaga arbetslöshetsgruppers möjlighet att få arbete bör således prioriteras. Ett inslag i det nuvarande arbetslöshetsersättningssystemet, som har inneburit att kraven på geografisk rörlighet har skärpts, torde dock motverka känslan av att ha kontroll bland de arbetslösa. Det torde öka osäkerheten bland de arbetslösa och inverka negativt på folkhälsan. Skärpta flyttkrav kan naturligtvis vara befogat bland arbetslösa utan familj och arbetslösa i familjer där ingen förälder är fast förankrade på den lokala arbetsmarknaden. Men ur ett samhällsekonomiskt och socialt perspektiv är det tveksamt vad vinsten, av att tvinga arbetslösa personer att bryta upp från sin familj för att jobba på en ort de inte kan pendla till, består av.

De som arbetar med arbetslösa på lokal nivå - arbetsförmedlingspersonal - kan stödja de arbetslösa genom att *informera dem om möjligheter och begränsningar som påverkar deras jobbchanser*. Ett intressant empiriskt resultat är att många arbetslösa har förväntningar om att hitta arbete, att många arbetslösa har realistiska jobbförväntningar, men att 40 procent av de arbetslösa missbedömer sin jobbchans. Att arbetslösa har en realistisk bild av den egna jobbchansen är naturligtvis bra. Å ena sidan upplever de som är medvetna om att de har en god jobbchans att situationen är mindre betungande än dem som är medvetna om att de har en dålig jobbchans. Å andra sidan torde de sist nämnda vara bättre mentalt förberedda på att behöva vidareutbilda eller omskola sig för att förbättra sin framtida jobbchans än de som överskattar sin jobbchans. Arbetslösa individers förväntningar på situationen skiljer sig åt och det speglar att även deras behov av stöd gör det. Kunskaper om detta kan underlätta för arbetsförmedlare att rikta befintliga resurser till dem som bäst behöver det. Den naturliga utgångspunkten för att förbättra arbetslösa individers framtida jobbchanser borde således vara att utgå från deras upplevelse av situationen.

Staten kan också underlätta arbetslösa individers situation genom *att motverka förekomsten av fördomar mot arbetslösa bland arbetsgivare*. Föreliggande avhandling pekar på att det finns särskilt utsatta arbetslöshetsgrupper och deras jobbchanser torde kunna förbättras av att fördomar bland arbetsgivare motverkas. Att ta tillvara de mänskliga resurser som de arbetslösa besitter är särskilt viktigt utifrån perspektivet att det stundar tider med höga pensionsavgångar då arbetskraftbrist, till skillnad från arbetslöshet, kan uppkomma på arbetsmarknaden. En utsatt grupp är de långtidsarbetslösa som, av avhandlingens resultat att döma, är minst lika anställningsbara som de korttidsarbetslösa eftersom deras arbetsmotivation är hög och att de söker aktivt efter arbete. Det finns starka skäl att vidga perspektivet kring de långtidsarbetslösas anställningsbarhet, inte minst mot bakgrund av att de som endast har varit arbetslösa sex månader löper en risk att betraktas som ej anställningsbara av arbetsgivare. Det är värt att påpeka att ett halvårs arbetslöshet, under en period av hög arbetslöshet när antalet lediga arbeten är få, är en relativt kort tidsperiod. En annan utsatt arbetslöshetsgrupp är de äldsta som trots att de ofta har en gedigen informell kompetens har svårt att hitta arbete. Det beror sannolikt på att arbetsgivare värderar formell kompetens högt och att äldre arbetskraft löper en risk att betraktas som mindre produktiva än yngre arbetskraft. Att arbetsgivare också ställer onödigt höga kvalifikationskrav vid tjänstetillsättningar för att höja kompetensen i företaget/organisationen när man ersättningsrekryterar eller nyanställer arbetskraft (jfr med fotnot 6) minskar också de äldstas jobbchanser. En grupp som har särskilt svårt att hävda sig på den svenska arbetsmarknaden är utomnordiska medborgare. De löper en risk att särbehandlas negativt vid rekryteringar av flera orsaker, t ex att svenska arbetsgivare har svårt att bedöma deras kompetens. Här kan skapandet av en statlig instans som dessa individer kan vända sig till för att få sin formella kompetens bedömd i relation till det svenska utbildningssystemet bidra till att förbättra deras jobbchans.

På *individnivå* är det viktigt att sätta avhandlingens resultat i relation till *vad den arbetslöse individen kan göra för att förbättra sin framtida jobbchans*. Individer hanterar arbetslöshet med aktiverings- eller anpassningsstrategier och valet av strategi styrs av deras handlingsutrymme. Aktiveringsstrategier förekommer bland dem som har lediga arbeten att konkurrera om och anpassningsstrategier förekommer bland dem som inte har några lediga arbeten att konkurrera om. Arbetslösa individers anpassning av sitt beteende till rådande förhållande sammanhänger med deras förmåga att skilja mellan situationer där ytterligare ansträngningar kommer att bidra till framgång och situationer där så ej är fallet (Janoff-Bulman & Brickman 1982: 226). Det är således individens egen bedömning av arbetslöshetssituationen som styr valet av handlingsstrategi (Hamilton m fl 1993: 243). De arbetslösa kan söka aktivt efter arbete och/eller försöka att anpassa sig till situationen för att skydda sitt psykiska välbefinnande (jfr med Carver & Scheier 1998). Anpassnings-

tendenser bland de arbetslösa kan således betraktas som ett försök att skydda sitt välbefinnande i en situation som är svår att påverka. De arbetslösas beteende kan också variera mellan olika tidpunkter beroende på hur de bedömer den egna möjligheten att få ett arbete vid olika tillfällen. Det är således problematiskt att dra slutsatser om individers beteenden utifrån enstaka iakttagelser. Det innebär också att det inte kan tas för givet att arbetslösa som inte söker aktivt efter arbete vid en tidpunkt inte är motiverade att arbeta eftersom det mycket väl kan spegla att det inte fanns något ledigt jobb att söka just vid detta tillfälle[45]. Ett sådant beteende, som utåt sett kan tolkas som att en arbetslös person inte är motiverad att hitta ett arbete, kan ur individens synvinkel, utgöra ett naturligt sätt att reagera på en situation som hon/han inte kan påverka på egen hand. Ett vanligt förekommande antagande i arbetslöshetsdebatten är dock att arbetslösa som inte aktivt söker efter arbete inte är motiverade att arbeta. Detta antagande får inte stöd i denna avhandling eftersom det är jobbförväntningar som styr sökaktiviteten. Det kan således inte tas för givet att aktivitetsnivån i deras arbetssökande speglar hur arbetsmotiverade de är (jfr med Callender 1986: 40-41). Därmed inte sagt att det inte finns arbetslösa individer med låg arbetsvilja på den svenska arbetsmarknaden, men denna avhandling visar att de är relativt få till antalet[46].

Att arbetslösa individers beteenden och anspråk inte samvarierar med deras jobbchanser går stick i stäv med sökteorin som betonar sökbeteendets och anspråkens roll för arbetslösa individers möjligheter att få jobb[47]. Förespråkare för denna teori lägger i stor utsträckning skulden för arbetslösheten på individen. Detta synsätt har även präglat ekonomiska och politiska beslut gällande arbetslöshetens villkor. Ett omtvistat ämne i arbetslöshetsdebatten har varit i vilken utsträckning nivån på arbetslöshetsersättningen påverkar de arbetslösas vilja att skaffa ett arbete. Det bygger på antagandet att en hög arbetslöshetsersättning kombinerad med långa ersättningsperioder minskar incitamenten för att söka arbete och höjer kraven som ställs på att acceptera erbjudanden om arbete bland de arbetslösa. Låg sökaktivitet och höga krav för att acceptera ett jobberbjudande antas påverka utflödet till arbete negativt och i förlängningen bidra till att arbetslöshetstiden förlängs och vice versa. Teoretiskt skulle individen kunna förbättra sin jobbchans genom att söka aktivare efter arbete och sänka sina krav för att acceptera ett erbjudande om arbete, men de antagandena får inte stöd av avhandlingens empiriska resultat. Många arbetslösa söker aktivt efter arbete utan att få jobb och

[45] I avhandlingens empiriska analyser har detta hanterats genom att studera de arbetslösas sökbeteende både utifrån en kvantitativ och en kvalitativ dimension (jfr med Artikel I och II).

[46] Se Artikel I: 49.

[47] Jfr med fotnot 1.

många accepterar arbete som knappast kan betraktas som bra jobb ur deras synvinkel. Det tyder varken på att de arbetslösa inte är intresserade av att få arbete eller på att de har för höga jobbkrav. Dessutom accepterar många arbetslösa individer jobberbjudanden som de är överkvalificerade för och detta trots att detta kan försämra deras framtida jobbchanser. Detta är även problematiskt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv eftersom det förstärker ett annat befintligt problem på den svenska arbetsmarknaden; att många anställda inte har det arbete som de önskar med avseende på dess stabilitet och/eller den kompetens de besitter[48] [49]. Ett sätt att komma tillrätta med denna problematik är att skapa fler kvalificerade arbeten så att fler högutbildade personer kan få arbete som motsvarar deras kompetens (Åberg 2002). Detta torde i sin tur förbättra lågutbildade personers möjlighet att få arbete eftersom det minskar konkurrensen om de okvalificerade jobben.

Hur individer upplever och hanterar arbetslöshetssituationen hänger samman med de handlingsmöjligheter de faktiskt har. Även om avhandlingens empiriska resultat visar att individers agerande för möjligheten att få ett arbete har överbetonats på bekostnad av en för låg efterfrågan på arbetskraft måste givetvis de arbetslösa söka lediga arbeten och marknadsföra sig genom att t ex ta egna initiativ till kontakt med arbetsgivare (jfr fotnot 38). Deras framtida jobbchans kan också förbättras genom att de håller sig anställningsbar genom att vidareutbilda eller omskola sig. Det har tidigare hävdats att variationen i sökaktiviteten inte påverkat jobbchanserna vilket bör tolkas så att en eventuell ökning av de arbetslösas sökaktivitet sannolikt påverkar sysselsättningschanserna marginellt. Det tyder istället på att arbetslösa söker arbete utifrån de förutsättningar de faktiskt har och att en ökning av sökintensiteten sannolikt skulle ge liten utdelning. Det vore fel att dra slutsatsen att det inte alls lönar sig att söka arbete. Givetvis är det viktigt att arbetslösa är aktiva och söker lediga arbeten som dyker upp.

Det är viktigt att lyfta fram att arbetslösa individers situation skiljer sig åt på mer än ett sätt när frågor om arbetslöshet debatteras. Avhandlingens empiriska resultat är baserade på data insamlade under en period med hög arbetslöshet. Kunskapsområdet kring de arbetslösas situation kan t ex vidgas ytterligare genom att handlingsmöjligheter, individuella upplevelser av arbetslöshet och handlingsstrategier vid arbetslöshet studeras under en period med låg arbetslöshet. En fördjupad studie av arbetslösas val av handlingsstrategier för att hantera arbetslöshetssituationen kan också vidga kunskapsområ-

[48] Aronsson & Göransson (1997: 196, 201) visar att hela 28 procent av de fast anställda *inte* arbetar inom önskat yrke, d v s de känner sig inlåsta på den svenska arbetsmarknaden (se även Järvholm 1996: 170). Möjliga orsaker kan vara bristen på alternativa jobb och hot om arbetslöshet.

[49] För att reducera detta problem är det viktigt att skapa fler kvalificerade jobb så att matchningen mellan arbetsgivares kvalifikationskrav och anställdas kompetenser förbättras.

det. I denna avhandling har, till skillnad från många andra studier de arbetslösas sökbeteende studerats utifrån en kvalitativ dimension (hur de söker arbete) och en kvantitativ dimension (hur mycket de söker arbete). Eftersom resultaten i denna avhandling visar att även arbetslösa individer anpassar sitt beteende efter situationen de befinner sig i kan fördjupade studier av den kvalitativa dimensionen av de arbetslösas sökbeteende också öka förståelsen för hur individer hanterar arbetslöshetssituationen. En ansats kan vara att studera om olika sökstrategier, d v s om olika kombinationer av sökmetoder, är effektivare än andra och om arbetslösas val av sökstrategier varierar över tid.

Referenser

Albrecht, J. W. Holmlund, B. & Lang, H. (1989) Job Search and Youth Unemployment. *European Economic Review*, 33, 416-425.

Alm, S. (2001) *The resurgence of mass unemployment. Studies of social consequenses of joblessness in sweden in the 1990s*. Doktorsavhandling vid Svenska Institutet för social forskning Nr 53 Stockholms Universitet. Edsbruk: Akademitryck.

AMS. (1995) *Arbetsmarknadspolitik i förändring*. Stockholm: Fritze.

AMS. (2005) http://www.ams.se/-admin-documents-ams-arbdata-arb2005h.pdf.

Arai, M. Regnér, H. & Shröder, L. (2000) *Är arbetsmarknaden öppen för alla?* I Bilaga 6 till långtidsutredningen 1999 SOU 2000:7.

Aronsson, G. (1987) *Arbetspsykologi. Stress- och kvalifikationsperspektiv*. Lund: Studentlitteraturen.

Aronsson, G. (1990) Kontroll och handling. I Aronsson, G. & Berglind, H. *Handling och Handlingsutrymme*. Lund: Studentlitteraturen.

Aronsson, G. & Berglind, H. (1990) *Handling och Handlingsutrymme*. Lund: Studentlitteraturen.

Aronsson, G. & Göransson, S. (1997) Fasta anställningen men inte det önskade jobbet. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 3, 3, 193-205.

Banks, M. H. Glegg, C. W. Jackson, P. R. Kemp, N. J. Stafford, E. M. & Wall, T. D. (1980) The use of the General Health Questionnaire as an indicator of mental health in occupational studies. *Journal of Occupational Psychology*, 53, 187-194.

Behrenz, L. & Delander, L. (1996) *Arbetsgivares rekryteringsbeteende. En intervjuundersökning*. Rapport från högskolan i Växjö.

Björklund, A. Edin, P-A, Holmlund, B. & Wadensjö, E. (2000) *Arbetsmarknaden*. Stockholm: SNS Förlag.

Broome, P. & Bäcklund, A-K. (1996) *S-märkt. Företagets etniska vägval*. Stockholm: SNS Förlag.

Callender, C. (1986) Women seeking work. I Fineman, S. *Unemployment. Personal and Social Consequenses*. London: Tavistock Publications.

Carver, C. S. & Scheier, M. F. (1990) Origins and Functions of Positive and Negative Affect: A Control-Process View. *Psychological Review* 97, 1, 19-35.

Carver, C. S. & Scheier, M. F. (1998) *On the Self-Regulation of Behavior*. Cambridge: University Press.

Claussen, B. (1999) Health and re-employment in a five-year follow-up of long-term unemployed. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2, 94-100.

Colbjörnsen, T. Dahl, S-Å. & Hansen, H-T. (1992) *Langtidsarbeidloshet: Årsaker, konsekvenser og mestring* SNF-rapport Nr 83. Stiftelsen för Samfunns- og naeringsforskning Norges handels höyskole. Sosial ekonomisk institutt – universitetet, Oslo Bergen.

Daniel, W. W. (1974) *A national survey of the unemployed*. London: The Social Science Institute.

Darity, W. & Goldsmith, A. H. (1993) Unemployment, social psychology, and unemployment Hysteresis. *Journal of Post Keynesian Economics*, 16, 55-71.

Devine, T. J. & Kiefer, N. M. (1991) *Empirical Labor Economics. The Search Approach*. Oxford: Oxford University Press.

DN 1995-10-28 *Sänk de lägsta lönerna! Sänkt minimilön och lägre a-kassa är rätt medicin mot arbetslösheten.*

Ds 2000:49 *Kompetensparadox?: Hinder eller möjligheter för att bättre tillvarata kompetenser på arbetsmarknaden*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Ekström, E. (2001) *Arbetsgivarnas rekryteringsbeteende*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).

Feather, N. T. & Davenport, P. R. (1981) Unemployment and Depressive Affect: A Motivational and Attributional Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 3, 422-436.

Festinger, L. (1959) *A Theory of Cognitive Dissonance*. California: Stanford U. P.

Folkman, S. (1982) An approach to the measurement of coping. *Journal of Occupational Behaviour*, 3, 95-107.

Folkman, S. & Lazarus, R. S. (1985) If It Changes It Must Be a Process: Study of Emotion and Coping During Three Stages of a College Examination. *Journal of Personality and Social Psycholog*, 48, 1, 150-170.

Frese, M. (1983) Fragmenterad handling och kontroll: två teman inom industriell psykopatologi. I Aronsson, G. *Arbetets krav och mänsklig utveckling*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Fryer, D. & Payne, R. (1986) Being unemployed: A review of the literature on the psychological experience of unemployment. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*.

Fryer, D. (1986) Employment Deprivation and Personal Agency during Unemployment. *Social Behaviour*, 1, 3-23.

Goldberg, D. P. (1972) *The detection of Psychiatric Illness by Questionnaire: A technique for the identification and assessment of non-psychotic psychiatric illness.* London: Oxford University Press.

Grossi, G. & Unge, C. (1999) Financial strain, work involvement and psychological and psychosomatic symptoms amongst a group of unemployed swedish men and women. I Grossi, G. *The stress of unemployment – Coping patterns, psychological and physiological responses and implications for health*. Stockholm: Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.

Hagström, T. (1988) *Arbetslösas beredskap inför arbetslivet. En kartläggning och analys av aktiva-passiva förhållningssätt och betydelsen av olika yttre livsförhållanden*. Pedagogiska institutionen Stockholms universitet.

Hagström, T. (1990) Handlandets villkor. Några övervägande utifrån en tillämpning av en handlingsteoretisk ansats. I Aronsson, G. & Berglind, H. *Handling och handlingsutrymme*. Studentlitteraturen.

Hagström, T. (1999) Ungdomars förhållningssätt till arbete. Ett handlingsteoretiskt perspektiv. I Hagtröm, T. *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteraturen.

Halvorsen, K. (1994) *Arbeidsloshet og arbeidsmarginalisering - levekår og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hamilton, V. L. Hoffman,W. S. Broman, C. L. & Rauma, D. (1993) Unemployment, Distress, and Coping: A Panel Study of Autoworkers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 2, 234-247.

Harkman, A. & Jansson, F. (1995) *Sökaktivitet, återanställning och chansen att få jobb.* Ura 1995:4 Arbetsmarknadsstyrelsen Solna.

Harrison, R. (1976) The demoralising experience of Prolonged unemployment. *Department of Employment Gazette*, 339-348.

Hayes, J. & Nutman, P. (1981) *Understanding the unemployed. The psychological effects of unemployment*. London: Tavistock Publications.

Helgesson, L. (2000) *Högutbildad, men diskvalificerad. Några invandrares röster om den svenska arbetsmarknaden och vägen dit*. Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet.

Holmes, T. H. & Rahe, R. H. (1967) The Social Readjustment Rating Scale. *Journal of Psychosomatic Research* 11, 213-218.

Höglund, S. (1999) En kunskapsöversikt. Svensk forskning om diskriminering av invandrare i arbetslivet 1990-1996. I Abrahamsson, K. Björvall, K. & Furth, T (red) *Olika som bär. Om etnisk diskriminering och mångfald i arbetslivet*. Stockholm: Rådet för Arbetslivsforskning. Institutet för framtidsstudier.

Iversen, L. (1990) *Virksomhedslukninger arbejdsloshed og helbred.* Institut for Social Medicin. Kobenhavns Universitet. FADL´s forlag.

Jackson, P. R. Stafford, E. M. Bank, M. H. & Warr, P. B. (1983) Unemployment and Psychological Distress in Young People: The Moderating Role of Employment Commitment. *Journal of Applied Psychology*, 68, 3, 525-535.

Jahoda, M. (1982) *Employment and unemployment: A social-psychological analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jahoda, M. Lazarsfeld, P. E. & Zeisel, H. (1971) *Marienthal The sociography of an unemployed community*. Aldine: Atherton, Inc.

Johansson, G. (1999) Arbetets värde och arbetslivets förändring. I *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Årsbok*, 160-170.

Johansson, G. Isaksson, K. & Sjöberg, A. (1996) *Drivkrafter för arbete: Attityder och värderingar i arbetskraften.* Rapport till den Arbetspolitiska kommittén. Stockholm.

Johansson, S. (2000) *Genusstrukturer och lokala välfärdsmodeller*. Fyra kommuner möter omvandlingen av den offentliga sektorn. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Jonung, C. (1997) Yrkessegregeringen mellan kvinnor och män. I SOU 1997:137 *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Jonung, C. (1993) Yrkessegregeringen på arbetsmarknaden. I *Kvinnors Arbetsmarknad. 1990-talet – återtågets årtionde?* Arbetsmarknadsdepartementet Ds 1993:8. Stockholm: Allmänna förlaget.

Järvholm, B. (1996) *Arbetsliv och hälsa – en kartläggning*. Solna: Arbetarskyddsstyrelsen.

Kinicki, A. J. & Latack, J. C. (1990) Explication of the Construct of Coping with Involuntary Job Loss. *Journal of Vocational Behaviour*, 36, 339-360.

Klingvall, M. (1998) *Arbetsgivarnas rekryteringsmetoder*. Solna: Arbetsmarknadsstyrelsen, Rapport Ura 1998:2.

Langer, E. J. (1975) The Illusion of Control. *Journal of Personality and Social Psychology* 32, 2, 311-328.

Larsen, K. A. (1995) *Arbeidsgivernes holdninger til langtidsledige*. Rapport nr. 5 fra prosjektet: "Langtidsledighetens årsaker". Arbeidsdirektoratet, Oslo.

Lazarus, R. S. & Folkman. S. (1984) *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer Publishing Company.

Nermo, M. (1997) Yrkessegregering efter kön – ett internationellt perspektiv. I SOU 1997:137 *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Nordenmark, M. & Strandh, M. (1999) Towards a Sociological Understanding of Mental Well-being among the Unemployed – The Role of Economic and Psychosocial Factors. I Nordenmark, M. *Unemployment, employment commitment and well-being. The Psychosocial Meaning of (Un)employment among Women and Men*. Doktorsavhandling No 10 Sociologiska institutionen Umeå universitet. Umeå: Universitetstryckeriet.

Nordenmark, M. (1999) *Unemployment, employment commitment and well-being. The Psychosocial Meaning of (Un)employment among Women and Men*. Doktorsavhandling No 10 Sociologiska institutionen Umeå universitet. Umeå: Universitetstryckeriet.

Nutek. (2000) *Kompetens en bristvara? Företagens syn på kompetensförsörjning*. Närings- och teknikutvecklingsverket, Stockholm.

Omarsson, A. (2000) *Återanställningar bland arbetslösa på den svenska arbetsmarknaden*. Solna: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Pearlin, L. I. & Schooler, C. (1978) The structure of coping. *Journal of Health and Social Behavior*, 19, 2-21.

Persson, I. (1997) Atypiska jobb och atypisk arbetslöshet – typiska för kvinnor? I SOU 1997:137 *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Persson, I. & Wadensjö, E. (1997) Den könssegregerade arbetsmarknaden – en introduktion. I SOU 1997:137 *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritze.

Phelps, E. (1972) The Statistical Theory of Racism and Sexism. *The American Economic Review* LXII, 3-5, 659-661.

Radetzki, M. (1996) *Klarspråk om arbetslöshet*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS).

Regener, H. & Wadensjö, E. (1999) *Arbetsmarknadens funktionssätt i Sverige. En beskrivning baserad på nya intervjudata*. Institutet för social forskning (SOFI), Stockholm.

Roselius, M. & Häll, L. (2000) Arbete och social förankring bland invandrare. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 6, 1, 49-59.

Rothbaum, F. Weisz, J. R. & Snyder, S. S. (1982) Changing the World and Changing the Self: A Two-Process Model of Perceived Control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 1, 5-37.

SCB Arbetskraftundersökningen, Grundtabeller, Årsmedeltal 1990-2004.

Schierup, C-U. & Paulson, S. (1994) *Arbetets etniska delning. Studier från en svensk bilfabrik*. Stockholm: Carlssons.

Seligman, M. E. P. (1976) *Hjälplöshet. Om depression, utveckling och död*. Stockholm: Aldus.

Sjöstrand, K-M. (1998) Svaga grupper bland arbetsförmedlingens sökande – omfattning och *hinder*. Ura 1998:11 Arbetsmarknadsstyrelsen. Solna: Utredningsenheten.

SOU 1993:52. *Ersättning vid arbetslöshet*. Betänkande av Utredningen om en ny arbetslöshetsförsäkring. Stockholm.

Strandh, M. (2000) *Varying Unemployment Experiences? The economy and mental well-being*. Doktorsavhandling No 18 Sociologiska institutionen Umeå universitet. Umeå: Universitetstryckeriet.

Svensson, M. (1996) *Återanställningar*. Ura 1996:9 Arbetsmarknadsstyrelsen. Solna: Utredningsenheten.

Wadensjö, E. & Sjögren, G. (2001) *Arbetslinjen för äldre i praktiken. En studie för Riksdagens revisorer*. Institutet för social forskning. Stockholm.

Warr, P. (1987) *Work, Unemployment and Mental Health*. Oxford: Clarendon Press.

Warr, P. & Jackson, P. (1987) Adapting to the unemployed role: A longitudinal investigation. *Social Science of Medicine*, 25, 11, 1219-1224.

Warr, P. Cook, J. & Wall, T. (1979) Scales for the measurement of some work attitudes and aspects of psychological well-being. *Journal of Occupational Psychology*, 52, 129-148.

Wennemo, I. (1997) De äldre och arbetslöheten. I *Tretton inlägg om arbetslöshet*. Aer-Rapport 2. Stockholm: Arbetarrörelsens Ekonomiska Råd.

White, M. (1991) *Against Unemployment*. London: Policy Studies Institute.

White, M. (1983) *Long-term Unemployment and Labour Markets*. London: Policy Studies Institute (PSI).

Zetterberg, H. (1993) *Sociologins följeslagare*. Stockholm: Ratio.

Åberg, R. Strandh, M. Nordenmark, M. & Bolinder, M. (1997) Massarbetslösheten på 90-talet. I *Välfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975*-1995. Stockholm: Statistiska centralbyrån (SCB).

Åberg, R. (2001) Equilibrium unemployment, search behaviour and unemployment persistency. *Cambridge Journal of Economics*, 25, 131-147.

Åberg, R. (2002) Arbete och utbildning. I *Hela folket i arbete?* Arbetslivsforum 2002 - en mötesplats för forskare och politiker. FAS Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.

Appendix: Datamaterialet

Urvalet

Det empiriska materialet insamlades under en period av lågkonjunktur med hjälp av telefonintervjuer. Urvalet är ett tvärsnittsurval av alla arbetslösa vid en given tidpunkt. Urvalet gjordes i början av 1996 och bestod från början av 3 500 slumpmässigt utvalda arbetslösa ur arbetsmarknadsstyrelsens HÄNDEL-databas. Endast personer som omedelbart kunde acceptera ett jobb ingick i urvalet. Det innebär att deltidsarbetslösa och personer sysselsatta i åtgärder som är att betrakta som arbetslika lösningar såsom rekryteringsstöd, utbildningsvikariat och permanenta åtgärder för handikappade inte ingick i urvalet. Den första intervjun genomfördes i mars 1996. Svarsfrekvensen var 74 procent[50]. Bland de som besvarade intervjun var 1813 personer antingen öppet arbetslösa eller deltagare i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd. I slutet av 1997 genomfördes en uppföljningsintervju med dessa personer. Svarsfrekvensen var 80 procent[51].

Bortfallsanalys

Vid den första intervjun som genomfördes i början av 1996 var bortfallet högre bland män, medelålders, ej svenska medborgare och långtidsarbetslösa. Vid det andra intervjutillfället, i slutet av 1997, var bortfallet också högre bland män och ej svenska medborgare. Det var även högre bland arbetslösa med hög sökaktivitet (mätt både genom nyttjandet av olika sökmetoder och antalet söktimmar under en tvåveckorsperiod), mycket höga kvalifikationskrav, låga löneanspråk, svag lokal förankring samt arbetslösa som upplever att de har situationen under kontroll. Att bortfallet är högre bland män innebär t ex att det empiriska resultatet att arbetslösa män har en högre sannolikhet än kvinnor att hitta ett jobb underskattas i analysen.

[50] Av de som inte besvarade intervjun var sju procent vägrare, några hade redan fått jobb och resten hade övergått till andra sysselsättningar (utom jobb).

[51] Av de som besvarade den andra intervjun var 42.8 procent öppet arbetslösa eller deltagare i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, 32.3 procent hade fått jobb och resten hade övergått till andra sysselsättningar (eget företagande, studier, pension, förtidspension, föräldraledighet).

Bortfallet bland olika arbetslöshetsgrupper 1996 och 1997 (procent).

		1996	1997
Kön	Män	27,5	23,7
	Kvinnor	24,1	19,2
Ålder	-25 år	22,3	23,5
	26-35 år	29,4	24,3
	36-45 år	29,1	20,7
	46-55 år	26,1	18,6
	56- år	16,4	17,7
Medborgarskap	Svensk medborgare	24,0	20,2
	Nordisk medborgare	44,2	46,7
	Utomnordisk medborgare	37,6	31,0
Registreringstid	Varit arbetslös mindre än 6 månader	24,6	21,6
	Varit arbetslös mellan 6 månader och 3 år	27,0	21,5
	Varit arbetslös mer än 3 år	26,8	22,4

Sökintensitet 1996[52]	Ingen sökintensitet		19,2
	Hög sökintensitet		21,8
	Mycket hög sökintensitet		23,0
Söktid 1996[53]	Har inte alls sökt arbete under en tvåveckorsperiod		21,7
	Har sökt arbete mellan 1 och 4 timmar under en tvåveckorsperiod		18,6
	Har sökt arbete 5 timmar eller mer under en tvåveckorsperiod		25,8
Kvalifikationskrav	Låga kvalifikationskrav		19,3
	Höga kvalifikationskrav		22,9
	Mycket höga kvalifikationskrav		24,3
Löneanspråk	Låga löneanspråk		24,2
	Måttliga löneanspråk		20,9
	Höga löneanspråk		20,4
Lokal förankring	Svag lokal förankring		28,3
	Stark lokal förankring		18,7
	Mycket stark lokal förankring		19,5
Arbetsmotivation	Låg arbetsmotivation		20,0
	Hög arbetsmotivation		21,5
	Mycket hög arbetsmotivation		21,6
Psykiskt välbefinnande	Dåligt psykiskt välbefinnande		21,7
	Bra psykiskt välbefinnande		21,5
	Mycket bra psykiskt välbefinnande		20,8
Jobbförväntningar	Förväntar sig att hitta ett jobb		22,0
	Förväntar sig ej att hitta ett jobb		21,4
Upplevd kontroll	Har situationen under kontroll		23,7
	Har ej situationen under kontroll		20,1

---------- = bortfallet på variablerna nedanför denna linje är ej möjliga att analysera på 1996 års data.

Av de som besvarade intervjun var fem procent vägrare och resten var inte tillgängliga av olika orsaker.

[52] Variabeln *sökintensitet* baseras på användandet av olika sökmetoder som sammanställts till ett index (se Artikel I: 49-50) och den har i denna analys delats i tre kategorier.

[53] Variabeln baseras på antalet timmar som ägnats åt arbetssökande under en tvåveckorsperiod 1996 (se Artikel I).

Frågeformuläret

Intervjuerna berörde områden som t ex ekonomi, arbetsmotivation, psykiskt välbefinnande, framtidstro, anspråksnivå och sökbeteende. Data från den första intervjun har kompletterats med data från HÄNDEL-databasen om t ex registreringstider (tidpunkten för registrering vid arbetsförmedling), yrkeserfarenhet, utbildning, handikapp, medborgarskap, kön och nivå på arbetslöshetsersättning. I den andra intervjun kompletterades den första intervjun med frågor om bl a utflödet ur arbetslöshet. Data materialet består således både av historiska individdata från Händel och subjektiva data från två intervjuer med samma individer. Data materialet är också beskrivet i de fyra artiklarna som den empiriska delen av avhandlingen bygger på (se Artikel I: 48-49, Artikel II: 9-10, Artikel III: 5-8, Artikel IV: 7-9).

Att mäta individers egen utsago om olika fenomen kan vara problematiskt av flera skäl. Det finns t ex en risk att frågor kan uppfattas olika från person till person och en risk att respondenter väljer att besvara frågor på ett sätt som inte överensstämmer med deras upplevda verklighet eftersom de omfattar känsliga områden i deras tillvaro. För att öka säkerheten vid mätningar av subjektiva faktorer används additiva index. Det innebär att svaren från flera frågor sammanställs till ett index. De index som används i denna avhandling är ett *sökindex*[54] som avser att mäta en kvalitativ dimension av sökbeteende, ett index som avser att mäta *arbetsmotivation* (WIS-skalan – Work Involvement Scale - se Warr, Cook & Wall 1979[55]) samt ett index som avser att mäta *psykiskt välbefinnande* (GHQ-skalan se Goldberg 1972[56]). GHQ-skalan (General Health Questionnaire) utvecklades för att mäta psykiatrisk störning men har visat sig vara användbar även för att mäta psykiskt välbefinnande. Det är ett acceptabelt och användbart mått inom arbetslivsforskningen som avser att mäta psykisk hälsa/ohälsa (se Colbjörnsen m fl 1992: 58, Banks, Glegg, Jackson, Kemp, Stafford & Wall 1980).

[54] Variabeln är utförligt beskriven i Artikel I: 49-50.
[55] Variabeln är beskriven i Artikel I: fotnot 6.
[56] Variabeln är beskriven i Artikel I: fotnot 7.

Summary

The English title of this thesis is: *The importance of space for negotiating for unemployed persons' experiences, strategies for action and chances for obtaining a job*. The thesis deals with how unemployed individuals' expectations and behaviour are shaped by the situation they are in and contribute to their chances of finding a job. A common assumption is that unemployed individuals' behaviour strongly affects their chances of getting a job. The main aim of this thesis is to contribute to the science about how unemployed individuals' behaviour affects their possibilities to find a job by studying how they experience and handle the situation of unemployment.

This thesis begins with a discussion about the space for negotiation on the labour market, individual experiences of unemployment and individual strategies of handling unemployment. After defining the aims of the thesis the empirical results are described in relation to the science and theories in this field. The thesis ends with a discussion about the empirical results in relation to societal measures and individual measures taken against unemployment on the labour market today and tomorrow.

The space for negotiating on the labour market

Unemployed individuals' space for negotiation on the labour market is introduced in relation to various factors on three levels. On the societal level, unemployed individuals' possibilities of finding a job vary with the state of the market that steers the demand of labour manpower. From 1991 to 1993 the level of unemployment in Sweden rose from 1.6 to 8.1 per cent. On the local level, unemployed individuals' chance of finding a job varies in relation to the supply of vacant jobs on the local labour market. Regional differences in levels of unemployment and chances of getting a job are often notable, even if these differences were reduced during the 1990ies. On the individual level unemployed individuals' possibility of obtaining a job is affected by individual experiences and characteristics such as formal education, vocational experience, sex, age, unemployment duration and citizenship.

Individual experiences of unemployment

The experience of being unemployed is discussed in relation to the meaning of having a job. In light of Jahoda's theory, work is described as having different functions for individuals. The fact that unemployed individuals' experience of unemployment differs is seen in relation to individuals' employment commitment. To be unemployed is also presented as being in a

labour market position with limited access to economic as well as social resources.

The experience of being unemployed is also related to unemployed individuals' mental well-being. The fact that deterioation concurs with unemployment duration can be connected with the fact that unemployment is a trying situation of life that decreases the stability in a person's life. To understand how individuals experience the situation of unemployment it is not enough to study their objective action possibilities. Their subjective space for negotiation is also central for their action possibilities since it affects their own judgement concerning the situation. It is reasonable to assume that unemployment should be experienced as more trying among unemployed individuals who experience that their own possibility to find a job is limited than among them who are conscious of the fact that their chances for finding a job are quite good. The fact that unemployed individuals overrate their space for negotiation shows that their subjective space for negotiation is greater than their objective space for negotiation. That should affect their mental well-being in a positive manner.

Individual strategies of handling unemployment

Strategies of handling unemployment are introduced in the light of coping, meaning that individuals perform psychological, physical and social activities in order to manage a burden. In this thesis individual strategies of coping are especially interesting since unemployed individuals' behaviour is in focus in the empirical part of the thesis. Job search behaviour is one example of a preventing individual strategy of coping, and adapting to the situation is an example of an individual emotional strategy for coping. Unemployed individuals can use different kinds of coping strategies at the same time. The assumption is that their choice of strategy varies with their perceived space for negotiation. Individual strategies of handling unemployment are also discussed in comparison with the fact that unemployed individuals try to reach primary or secondary control over the situation. Two strategies of handling unemployment are introduced: A strategy of activity meaning that unemployed individuals tries to change their situation by getting a job and a strategy of adaptation meaning that unemployed individuals adapt emotionally to the situation of being without a job.

Data

In this thesis unemployed individuals are defined as individuals who are recorded as unemployed at a national employment agency. The study is based upon longitudinal data. The sample is a national random sample, interviewed by telephone at the beginning of 1996, existing of 3 500 Swedes. The participation rate was 74 per cent. Among those persons 1813 were

either totally unemployed or participants in labour market programmes and they were included in the second interview carried out in the end of 1997. The participation rate was 80 per cent.

The aims of the thesis and empirical results

The main aim of the thesis has been to test the following hypotheses by relating unemployed individuals' action possibilities, their experiences of being unemployed, individual strategies of action and the outflow to work to each other. The thesis' empirical part is based upon four empirical studies but the empirical results are reported out of three aims.

The first aim was to *study the relation between unemployed individuals' action possibilities and their experience of being unemployed.* This was investigated by studying unemployed individual's factual action possibilities in relation to their expectations on finding a job and their mental well-being. The following questions were in focus: Do unemployed individuals with an objectively good chance of obtaining a job experience that their chance of finding a job is good? Do unemployed individuals with an objectively good chance of obtaining a job, experience that the situation is less oppressive than other unemployed individuals do? Unemployed individuals' action possibilities have been studied in relation to factors that reflect the situation on the local labour market and different kinds of individual characteristics. Unemployed individuals' experiences of the situation have been studied by their expectations of finding job and mental well-being.

The empirical analyses of how the space for negotiation affects the unemployed individuals' experiences of the situation shows that expectations of finding a job are connected with individual factors that reflect their factual job chances such as level of education, vocational training, age, citizenship and handicap. Also, the level of unemployment on the local labour market varies with unemployed individuals' expectations of finding employment. That long-term unemployed individuals expect to find a job more often than short-term unemployed individuals do is an unexpected result.

Unless unemployed individuals' expectations of finding a job are partly affected by factors that influence their job chance, nearly 60 per cent of them have realistic expectations of finding a job. More than 40 per cent of the unemployed individuals misjudge their job chance, through either underestimating or overestimating it, at least in a period of two years. This shows that unemployed individuals' subjective space for negotiation does not always coincide with their objective space for negotiation. The knowledge about the factual space for negotiation is after all restricted.

The empirical analyses also show that unemployed individuals who had expectations of finding a job at the first interview felt the best. This shows that expectations of finding a job correspond to mental well-being in a positive manner. Another factor that affects unemployed individuals' mental well-being is the sense of having control; they who experience that they have a sense of control feel better than they who do not experience that they have the situation of unemployment under control. *The conclusion is that unemployed individuals' subjective action possibilities partly coincide with their objective action possibilities and that their subjective space for negotiation affects their experience of unemployment.*

The second aim is to *study the relation between the unemployed individuals' experience of the situation and how they handle the situation*. An underlying assumption is that those unemployed individuals who experience that the situation is less trying are active in their search for employment since they experience that they have quite good opportunities to find a job. Individual strategies of handling unemployment are studied by placing unemployed individuals' search behaviour, their demands in order to accept a job, and/or if they choose to adapt to the situation in focus. The following questions are interesting to study: Are unemployed individuals who expect to find a job more active in their search for a job than others? Are unemployed individuals who find the situation of unemployment less oppressive more active in their search for a job than others? Are strategies of action or strategies of adaptation the most common among unemployed individuals on the Swedish labour market? These questions are studied by investigating how unemployed individuals' experience of the situation varies with strategies whose aims are to escape from or adapt to the situation. Also here individual experiences of unemployment are studied through their expectations of finding a job and their mental well-being. The ways in which the unemployed persons handle the situation have been analysed by looking at how they search for jobs and/or if they adapt to the situation.

The empirical analyses show that different *strategies of actions* occur among the unemployed. Many of the unemployed expect to find a job and they are also more active in their job search than they who do not have such expectations. The empirical results also show that unemployed individuals are active in their search for a job regardless of the time they have been unemployed. The results show that active strategies of handling unemployment among unemployed individuals vary with their experience of unemployment since it affects the level of intensity with which they search for employment.

Also *strategies of adaptation* occur among unemployed individuals. Some of them do not search for a job at all. It is most common among unemployed individuals with a low employment commitment and those who felt very

well. Another sign of adaptation is that the mental well-being increases among those who neither expect to find a job nor get a job. Only seven per cent of the unemployed persons seem to have adapted to the unemployment situation. It is more common among individuals living in areas with a high level of unemployment, with a strong local affiliation and with a handicap.

The empirical analyses show that both strategies of actions and strategies of adaptation occur among unemployed individuals. The choice of strategy controls their subjective action possibilities since they who expect to find a job search more actively for employment than other persons in the same kind of situation do. The results also show that individuals who experience that the situation of unemployment as the most difficult are the most active in their search for a job. The fact that unemployed individuals expect to find an employment and are active in their job search, independent of the time they have been unemployed does not indicate that insufficient employment commitment ought to be the reason for their employment. The results show that both preventing strategies and emotional strategies of coping occur among unemployed individuals. They who experience that they have a possibility to change the situation by finding a job are active in their job search, while they who experience that they cannot affect the situation accept and adapt to it. *The conclusion is that both strategies of actions and strategies of adaptation occur among unemployed individuals on the Swedish labour market, but that strategies for changing the situation of actions are considerably more common than strategies of adaptation.*

The third aim is to *study the relations between how unemployed individuals handle the situation and the outflow to work and their experiences of unemployment and the outflow to work*. This is done by studying unemployed individual's behaviour in relation to the likelihood to get a job, by studying if their expectations of finding a job agree with their real chance of getting a job and by studying if the mental well-being changes if the unemployed person gets a job. Following questions have been studied: Do unemployed individuals that are active in their search for a job more often obtain a job than other groups of unemployed? Do unemployed individuals with low demands for accepting a job more often obtain job offers than other unemployed? Do those who expect to find a job more often obtain a job than they who do not expect to find a job? Is the individual's mental well-being increased by getting a job? These questions have been studied by investigating what role unemployed individuals' search behaviour and demands have for their possibility to find a job, if their subjective and real job chance are in accordance with each other and if their mental well-being is affected by getting a job.

The unemployed persons' *search behaviour* has been studied through two dimensions. The *qualitative dimension* deals with which search methods unemployed individuals use for getting a job, and there the emphasis lies on *how* they search for a job. Have they searched for a work through using advertisements, friends and other contacts and/or by contacting employers on their own initiative? The *quantitative* dimension has to do with *how much* unemployed individuals search for work. This has been studied by looking at how many hours during a period of two weeks they have searched for a job. The empirical analyses of the search behaviours' importance for if unemployed individuals get a job or not, show that unemployed individuals who regularly search for jobs through using advertisements more often than others have a job within one year after the first interview. The results show that unemployed individuals obtain a job regardless of the level of activity in their job search, which means that persons who are active in their job search do not get jobs to a greater extent than they who do not. Neither do unemployed persons with low demands in order to accept a job more often jobs than other groups of unemployed.

The thesis' empirical analyses do not support that a regular search for work with informal search methods increases unemployed individuals' job chances. Neither do numbers of hours for job search seem to play a role for their job chances. The results indicate that the level of search activity in itself does not increase unemployed individuals' job chances. On the one hand, the results can mean that the unemployed person's search for jobs in an optimum manner is in accordance with their factual possibilities. If it is so, should an increased search activity not increase their job chance? And, should it not decrease if their search activity decreased? On the other hand, the result can signal that the unemployed individuals' search behaviour, in a state of market with a high level of unemployment, has a minor importance in comparison to other mechanisms which affect the possibilities to get a job. During periods of a high level of unemployment, employers often have many persons to choose between, and therefore their preferences and selection behaviour decide who they choose to employ.

Furthermore, unemployed individuals' job chances are not affected by their *level of demands* either, since the demands they have in order to accept a job neither correspond to their chances to get a job nor get them a good job. The demands that unemployed individuals have in order to accept a job have in this thesis been studied by looking at their demands of qualifications, salary requirements and local affiliation. Unemployed individuals' demands in order to accept a job offer also play a minor role for the chance to get a good job. Unemployed individuals with low demands do not get a job to a greater extent than other group of unemployed.

A majority of the unemployed individuals have a realistic view on their own chance of getting a job, but many of them also have unrealistic expectations on their chance of getting a job. This means that only some of the unemployed persons' expectations of finding a job are in accordance with their possibilities to get a job, and that many unemployed individuals under- or overestimate their chance of getting a job. A larger share of those who expects to find a job has got a job before the second interview.

The results also show that unemployed individuals' *mental well-being* varies with getting a job. Also, among unemployed people who have expectations on getting a job, that is they who already feel the best among the unemployed persons, the mental well-being increases when their expectations have been fulfilled, that is when they have got a job. To get a job is positive for unemployed individuals' mental well-being.

Unemployment – a problem connected to the market

In this thesis, the point of departure has been to contribute to the science about how individuals experience and handle the situation of unemployment. By studying the relations between their action possibilities, experiences of unemployment, manners to handle unemployment and the outflow to work, this thesis have shown that unemployed individuals' expectations and behaviours are shaped by the situation they are in. *The thesis empirical results can in short terms be summarised with that the environment the unemployed' be in affect how they experience the situation which in sin turn affect how they choose to handle it*. Strategies of activity as well as strategies of adaptation increase individuals' mental well-being. Strategies of activity must be successful in order for the mental well-being to increase, and this is not always the case. The chance of getting a job among those who have searched actively for work is not bigger than among them who have not.

The thesis' empirical results contribute to widening the field of knowledge of how individuals experience and handle the situation of unemployment during a period with a high level of unemployment. Below, some of the thesis' empirical results are related to unemployed individuals' situation and the consequences the manner to handle the problem on the labour market may have for the labour market tomorrow by observing this in relation to the society and the individual.

On *the societal level* it is important to place the thesis' empirical results in relation to *what the state can contribute with to make unemployed individuals' situation easier*. Obviously, the state can improve unemployed individuals' situation through *creating more job opportunities*. The state can also make the unemployment situation easier by *preventing negative consequences of unemployment*. That can

be done by working out state efforts to *support the unemployed* during periods of unemployment. Another manner to prevent negative consequences of unemployment is to *promote unemployed individuals' sense of control*. They who work with unemployment on a *local level* – personnel at employment agencies - can support unemployed individuals by *keeping them posted about their possibilities and limitations which affect their chances of getting a job*. The state can also simplify unemployed individual's situation by *working against prejudice towards unemployed individuals among employers*. On *the individual level* it is important to place the thesis results in relation to *what unemployed individuals can do to increase their job chance in the future*.

It is important to emphasize that unemployed individuals' situations differentiate in more than one way when questions about unemployment are discussed. The thesis' empirical results are based on data collected during a period with a high level of unemployment. The field of knowledge of unemployed peoples' situation can for example be enlarged further by studying action possibilities, individual experiences of unemployment and strategies of handling during a period with a low level of unemployment. A deepened study of unemployed individuals' choice of strategies for handling the situation of unemployment can also widen the area of knowledge. In this thesis, in contrast to many other studies, unemployed individuals' search behaviour has been studied through a qualitative dimension (how they search for work) and a quantitative dimension (how much they search for work). Since the results in this thesis show that also unemployed individuals adapt their behaviour to the situation they are in, deepened studies of the qualitative dimension of unemployed individuals' search behaviour can also increase the understanding for how individuals handle the situation of unemployment. One manner can be to study if different search strategies, for example if search methods in different combinations, are more effective than others and if unemployed individuals' choice of search strategies varies over time.